

ӘКІМДІКТІҢ
АШЫҚТЫҒЫН ӘЛІ ДЕ
ЖЕТІЛДІРУ ҚАЖЕТ

2-бет

ТАУАР МЕН
ҚЫЗМЕТТІ БАҚЫЛАУ
ОРҒАНЫН ҚҰРУ
ҰСЫНЫЛДЫ

4-бет

ЗАГАДОЧНЫЕ
МЕСТА
КАЗАХСТАНА

13-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

||

qazaquni2000@gmail.com

||

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

||

№1 (819), 11 қаңтар, 2018

ЕЛБАСЫ ПӘРМЕНІМЕН ҚЫРЫҚ ЖЕТІ АДАМ ЕЛГЕ ОРАЛДЫ

«Биылғы 6-қаңтарда менің тапсырмам бойынша құқық қорғау органдары мен Сыртқы істер министрлігі жүргізген гуманитарлық шара нәтижесінде Сириядан 47 азаматымыз, соның ішінде 30 бала елімізге қайтарылды. Олар дағдарыс жайлаған елге алданып барып, террористердің тұтқынында болды. Қазақстанға келген соң әйелдер мен балаларға мемлекет тарапынан барлық көмек көрсетілді. Осындай ауыр жағдайға ұшыраған бұл кінәсіз жандардың қуанышында шек жоқ. Олар бір ай бойы бейімдеу орталығында болып, қажетті медициналық көмек алады.

2
бет

МӨЛДІР ЖЫРЫ ЕЛ ЖҮРЕГІНДЕ

Көрнекті ақын Ибрагим Исаевтың туғанына 70 жыл толды. Бес жыл бұрын Ибрагим аға 65 жасқа келу мерейтойына орай шығармашылық кеші жылдың аяғында, желтоқсан айында өтті. Бір аптадан кейін ақын өмірден озды... Ақынның әдебиеттегі орны өз алдына, музыка өнеріне де үлесін қосып кетті. Ибрагим ағаның ән мәтіндері мыңнан асады.

16
бет

ЖЫЛДЫ ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН ЖАУЫП, ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН АШТЫҚ

Газетіміздің биылғы алғашқы санын тағы да айта-айта ауыз ауыртқан, жаза-жаза жауыр болған біздегі жүгенсіз кеткен жемқорлық тақырыбымен бастауға мәжбүрміз. Әрине, бұл біздің еліміз үшін жаңалық емес, тіпті қылмыстың осы бір түрі жұртты жалықтырып, жебіріне жеткені де жасырын емес...

3
бет

ЕСТЕН КЕТПЕС ЕМТИХАН

Қалай десек те, «Торғай таңының» шабарманынан «Қазақ газеттерінің» бас директорына дейін өсіп-өрлеген Жұмабек Кенжалинді баяғы оқу бітіретін жылғы естен кетпес емтиханның әбден ширықтырғаны анық...

8-9
бет

СКАЗ СТОЛЕТНЕГО СТЕПНЯКА ИЛИ НЕОБЫЧАЙНЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МАЛЬЧИКА ИЗ АУЛА

Общеизвестно, что в рыночное время наша страна для литературы «мало оборудована». Может быть, в рыночных условиях отпадает потребность в книгах? Однако, несмотря на мрачные прогнозы, книжная индустрия в век компьютерных технологий во многих странах осталась стабильной, но только не у нас.

10
бет

ЕЛБАСЫ ПӘРМЕНІМЕН ҚЫРЫҚ ЖЕТІ АДАМ ЕЛГЕ ОРАЛДЫ

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев Сириядан Қазақстан азаматтарын эвакуациялау бойынша гуманитарлық операцияға байланысты мәлімдеме жасады.

«Биылғы 6-қаңтарда менің тапсырмам бойынша құқық қорғау органдары мен Сыртқы істер министрлігі жүргізген гуманитарлық шара нәтижесінде Сириядан 47 азаматымыз, соның ішінде 30 бала елімізге қайтарылды. Олар дағдарыс жайлаған елге алданып барып, террористердің тұтқынында болды. Қазақстанға келген соң әйелдер мен балаларға мемлекет тарапынан барлық көмек көрсетілді. Осындай ауыр жағдайға ұшыраған бұл кінәсіз жандардың қуанышында шек жоқ. Олар бір ай бойы бейімдеу орталығында болып, қажетті медициналық көмек алады.

Атқарылған жұмыс мұндай келеңсіз жағдайлардың алдын алуға септігін тигізеді. Қазақстан өз азаматтарына қай жерде жүргеніне қарамастан әрдайым қолдау көрсетеді. Біздің негізгі міндетіміз — еліміздің

қауіпсіздігін, халқымыздың береке-бірлігі мен тұтастығын қамтамасыз ету. Қақтығыс аймағында еріксіз жүрген балаларды қайтару жөніндегі жұмыстарды жалғастыра беретін боламыз», — делінген мәлімдемеде.

ӘКІМДІКТІҢ АШЫҚТЫҒЫН ӘЛІ ДЕ ЖЕТІЛДІРУ ҚАЖЕТ

Елордадағы құрылысы бітпеген проблемалы нысандар 2022 жылы толық пайдалануға беріледі. Бұл туралы Астана қаласының әкімі Бақыт Сұлтанов қала активімен өткен жылды қорытындылауға арналған жиында мәлімдеді.

қаражат жергілікті бюджеттен бөлінеді.

Бақыт Сұлтанов таксимен жүрудің тиімділігін алға тартты. «Мен осы қызметке келген бойда таксиге отырдым. «Skoda» маркалы көлікпен жүремін. Ал шамамен 60 қызметтік көлікті біз ішкі істер департаментіне бердік. Қазір оның бәрін құқық қорғаушылар пайдаланып жүр. Соның арқасында біраз қаражат үнемделіп отыр», — деді Б.Сұлтанов журналистер-

ге берген сұхбатында. Әкімнің айтуынша, қызметтік көліктерді таксимен алмастырған тиімді. Себебі, мемлекеттік қызметшілер жұмыс уақытының басым бөлігін кабинетте өткізеді. Сондықтан, қызметтік көліктің күні бойы далада тұрғаны тиімсіз. «Бүгінде әкімдікке қарасты қызметтердің бәрі таксимен жүреді», — деп атап көрсетті Б.Сұлтанов. Бақыт Тұрлыханұлы әлеуметтік желілерде жарияланған мәселелерді қалайша жүйелеп отыратынын айтып берді. «Мысалы, әкім аппаратының жиналыстарында біз iKomek арқылы түскен әрбір арыз-шағымды жүйелеп, тиісті шараларды қолға алып отырамыз. Әрине, әкімдіктің ашықтығын әлі де жетілдіру керек. Бұл — басты мақсатымыз. Себебі, бұның барлығы әкімдердің рейтингінде ескеріледі», — деді Б.Сұлтанов.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ СЫРТҚЫ ҚАРЫЗЫ АЗАЙДЫ

Қазақстанның сыртқы қарызы өткен жылдың қазан айындағы есебі бойынша, 8,6% азайып, 161,5 млрд. долларға дейін төмендеген.

Сыртқы борыштың 63,7% бұрынғысынша фирмааралық берешек құраса, 25,7% байланысты емес кредиторлар алдындағы қарыз, 7,1% мемлекеттік сыртқы борыш, ал, 3,5%-і «Банк» секторының сыртқы міндеттемелері болып отыр.

Өткен жылдың 3 тоқсанында экономиканың барлық секторлары есебінен елдің сыртқы берешегі 3 млрд АҚШ долларына қысқарды. Ал мемлекеттік сыртқы борыш негізінде Ұлттық банктің қысқарған нота-таларын өтеу және оларға шетел инвесторларының сұранысының азаюы есебінен шамамен 453 млн АҚШ долларына қысқарған. Ал фирмааралық берешек мұнай-газ секторындағы ірі компаниялардың шетелдік ұйымдардың еншілес кәсіпорындарынан несиені өтеу нәтижесінде 823,7 млн АҚШ долларына төмендеді.

«7-20-25» ЭЛЕКТРОНДЫҚ ПОРТАЛЫ ҚҰРЫЛАДЫ

Елімізде жеңілдікпен ұсынылатын ипотекаға сұраныс жоғары. «Баспана» ипотекалық компаниясының дерегі бойынша, банктерде өткен жылы «7-20-25» бағдарламасы бойынша бір жұмыс күнінде орта есеппен 30 несие берілген.

Тұрғын үй бағдарламасына жоғары қызығушылықты алматылықтар білдіріп отыр. Соңғы деректер бойынша, банктің оң шешімін 1 мың тұрғын алған. Берілген қарыз көлемі — 12 млрд. теңге. Алматыда жыл сайынғы тұрғын үй құрылысының көлемі 3 млн шаршы метрді құрайды. Мемлекеттік бағдарламаның шарты бойынша, ең қымбат пәтердің құны 25 млн теңгеден аспауы қажет. Бағдарламаның қаржы операторы клиенттер үшін арнайы тұрғын үй порталын әзірлеп жатыр. Бұл портал уақыт өте келе Қазақстанның барлық өңірін қамтитын болады. «Менеджерлер құрылыс

компанияларына хабарластып тұратын болады. Портал құрылыс компанияларына да тиімді. Себебі, бір дереккөз арқылы әлеуетті сатып алушылар баспананың бар-жоғын біле алады. Бұл, тұрғындар үшін де өте ыңғайлы болмақ. Қай пәтердің сатылымда екені, оның әр шаршы метрінің құны туралы мәліметтер алып, суреттерін көре алады. Қазір осы жұмыспен айналысып жатырмыз», — деді «Баспана» ипотекалық компаниясы» АҚ коммуникациялар қызметі басшысының орынбасары Айбар Олжаев.

ЖОЛ АПАТЫ АДАМДАР ӨМІРІН ЖАЛМАП ЖАТЫР

Парламент Мәжілісінің депутаты Павел Казанцев жантүршігерлік жол апаттарына қатысты ҚР Ішкі істер министрі Қалмұханбет Қасымовтың атына депутаттық сауал жолдады.

«2018 жылы жол-көлік оқиғасынан 2 мыңнан астам адам көз жұмды, 20 445 адам жарақат алды. Бейбіт заманда адамдар соғыс кезіндегі секілді қаза болуда. Зардап шеккендердің жалпы санынан 70 пайызға жуығы еңбекке жарамды жастар. Жол-көлік оқиғасы салдарынан зардап шеккендердің көбісі мүгедек болып қалады», — деді депутат Мәжілістің жалпы отырысында. Оның айтуынша еліміз 28 жыл ішінде 82 мыңға тарта адамды жоғалтты, ал зардап шеккендер жарты миллионға жетті. «Егер де бізде қаза болғандар саны жыл сайын төмендесе, ал зардап шеккендер көрсеткіші 2018 жылдың 11 айында 1991 жылдағы деңгейден асып түсті. Бұл ретте осы жылдары автокөлік саны

артқаны түсінікті. Дегенмен де жол-көлік оқиғаларының көбісі көліктегі ақау немесе жол инфрақұрылымы жағдайына байланысты емес. Жолдағы апаттың басым бөлігі жол қозғалысындағы адамдардың, жүргізушілердің кінәсінен орын алу», — деді депутат. Осы орайда П.Казанцев қалыптасқан жағдайды кешенді түрде шешу керектігін ескертті. «Көлік жүргізуді үйрететін ұйымдарға қатысты, сондай-ақ жүргізуші куәлігін алу бойынша емтихан-дар мен рәсімдерге талаптарды күшейту керек. Жолаушыларды тасымалдауды ұйымдастыруды қайта қарау қажет», — деді ол.

ОЛИМПИАДА ЖЕҢІМПАЗДАРЫ АНЫҚТАЛДЫ

Назарбаев Зияткерлік мектептерінің жалпы білім беретін пәндер бойынша өткізілген желілік олимпиадасының шешуші кезеңі аяқталды. Астана, Алматы, Шымкентте қаңтардың үшінші жұлдызы күні басталған сайыстың жеңімпаздары марапатталды.

Астанадағы физика-математика бағытындағы Зияткерлік мектепте Қазақстан тарихы мен құқық негіздері пәндерінен өткен олимпиадада тарихты терең білетін Шымкент қаласындағы химия-биология бағытындағы мектептің оқушысы Сымбат Жұзтан мен павлодарлық Азат Еділов жеңімпаз атанды.

«Құқық негіздері» бойынша Павлодар қаласындағы Зияткерлік мектептің өкілдері Зэмзәуіл Мадетқаримова мен Аружан Канибетова алға шықты.

Жаратылыстану пәндерінің мықтыларын Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінде анықтады. Қорытынды бойынша бірінші орынды 8 мектептен 15 оқушы иеленсе, Алматы қаласы тағы бір мәрте

«Үздік олимпиадалық команда» мәртебесіне ие болды.

Шымкент қаласы химия-биология бағытындағы Зияткерлік мектепте 250-ге тарта оқушы тілдік және математикалық олимпиадаларға қатысып, олардың 24-і жеңімпаздардың дипломына ие болды.

«Әлеуметтік-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша үздік олимпиадалық команда» атағын Шымкент қаласы ХББ Зияткерлік мектеп пен Павлодар қаласының НЗМ ие болды. Барлығы НЗМ желілік олимпиадасына 560-тан астам оқушысы қатысқан. Жеңімпаздар Зияткерлік мектептердің намысын республикалық олимпиадада қорғайтын болады

qazaquni.kz

ЖАСӨСПІРІМ ПЕТАРДАДАН ЖАРАҚАТ АЛДЫ

Екібастұзда 16 жастағы жасөспірімнің қолында пета-рда жарылып, ауруханаға түсті. Қаладағы №18 мектептің оқушысы екі қолының да жыртылған жарасымен жарақат пунктінде жеткізілген.

Дәрігерлердің айтуынша, Жаңа жылды мерекелеу кезінде осы тектес орын алған оқиғалар салдарынан ауруханаға түскен жас адамдардың саны биыл да азаймаған. Әсіресе, мерекеле

петарданы балалар жиі пайдаланады, сөйтіп отшашудың соңы қайғылы аяқталып жатады. Отшашудың зиянды екені жыл сайын жазылып та айтылып та келеді. Бірақ еліміз бойынша нақты шара қолданылған жоқ. Бір кештік қызыққа қаншама қаржы жұмсалады, одан бөлінген газ адам ағзасын улайды, ең бастысы балалар жарақат алып мүгедек болып қалады. Енді осы мәселені жоғары жақта қарап, заңмен тиым салатын уақыт жетті.

Газетіміздің биылғы алғашқы санын тағы да айта-айта ауыз ауыртқан, жаза-жаза жауыр болған біздегі жүгенсіз кеткен жемқорлық тақырыбымен бастауға мәжбүрміз. Әрине, бұл біздің еліміз үшін жаңалық емес, тіпті қылмыстың осы бір түрі жұртты жалықтырып, жебіріне жеткені де жасырын емес. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті жариялағанымызға талай жылдың жүзі болды. Бірақ, нақты нәтиже жоқ, жемқорлық атты жауызды қашан жер жастандырарымыз да белгісіз...

Білім басқармасының басшысын тағайындауға облыстық әкімдіктің қалай да қатысы бар екені белгілі. Олай болса Шәпкенов мырзадан «Кенжеғалиевті қалай ғана облыстық білім саласына басшы етіп тағайындағансыздар?» – деп сұрауға кім де болса құқылы. Осыған қарап біздегі облыс басшылары қарамағындағы мемлекеттік ақшаны онды-солды жұмсап, талан-таражға салатын мамандарға мүлдем бақылау жасамайтынын көреміз. Толып жатқан құзырлы орындар мен әкімдіктер халық қаржысының мақсатты жұмсалып, жұрттың әлеуметтік-

бар. Мемлекеттік бағдарламаларға бөлінген қаржыны өз мақсатында, белгіленген уақытында игере алмайтын лауазымдылардың өз құлқының тығындауға келгенде ұшқырлық танытатынына қайран қаласыз.

Жемқорлық жалғыз бізді ғана жегідей жеп жатқан жоқ, бұл жер жүзіндегі барлық елдердің бас ауруына айналған. Сыбайлас жемқорлықты күрделі әлеуметтік, экономикалық және саяси созылмалы сырқат десек те болады. Ол қоғамның дамуына кедергі келтіріп, мемлекетке қауіп төндіреді. БҰҰ-ның мәліметінше

мектеп пен 1256 балабақша салар едік. 1 жылда барлық әлеуметтік нысандардың қажеттілігін жабуға болар еді» – деген мәлідемесі еске түседі. Бұл соманы ойлағанда шашыңыз тік тұрады, қыруар қаржы қайда кетіп жатыр? Сол жолы Кеңестің сараптау тобы квазимемлекеттік сектордағы кәсіпорындар мен тауар, жұмыс, қызмет көрсету жүйелеріне мониторинг жүргізгенде көптеген заңбұзушылықтар шыққанын ашық айтқан болатын. Қазір де жағдай онып тұрған жоқ, жемқорлық көбеймесе, азайған жоқ. Оған да тоқтала кетелік.

Біздің елімізде сыбайлас жемқорлықпен күрес мүлдем жүргізілмей жатыр деуден аулақпыз. Қаншама лауазымдылар ұсталып, темір торға қамалды. Бұл күрес шексіз жалғаса берілуі мүмкін. Оның нәтижесі аталмыш қылмысты жоюмен есептелуі керек. Сонда ғана біз жеңіске жеттік деп айта аламыз. Былтыр желтоқсанның 7-і күні Астанада өткен халықаралық конференцияда Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі агенттік төрағасы Алик Шпекбаев Қазақстанда коррупцияға қарсы саяси ағарту, алдын алу және жазалау тәрізді үш бағыт бойынша жүзеге асырылатыны туралы мәлімдегенін білеміз. Ол жемқорлыққа қарсы күрес саласында әлемдік сарапшылар ұсынып отырған құралдарды мұқият зерттеуге уәде берген. Бұл уәденің қаншалықты орындалатынын, шетелдік тәжірибенің бізге қаншалықты оң әсері боларын уақыт көрсете жатады.

Елімізде сыбайлас жемқорлықпен күрес неге ойдағыдай нәтиже бермейді, оны қалай түзетуге болады деген сұрақ бұқараны қатты мазалайтыны белгілі. Бұл туралы сарапшылар өз пікірлерін білдіріп, түрлі ұсыныстар айтылып жатады. Бірақ сол ұсыныстардың көбісі есепке алынбайды. Оны қолданып, нақты іске асыру жоқ. Соған қарағанда біздің күресіміз көзбояушылыққа қатты ұқсайды. Анда-санда бірнеше жемқорды ұстадық деп жоғарыға қағаз жүзінде есеп беру үшін жасалынатындай әсер қалдырады.

Біздіңше мына мәселені басшылыққа алған дұрыс сияқты:

1. Мемлекеттік қызмет ашық болмай жемқорлық жойылмайды, тәжірибе көрсетіп отырғандай қомақты қаржы ұрлығын лауазымдылар ғана жасайды. Бір салада қылмыс болды ма, министрлік басшыларын мүліктерін тәркілеп, түгелдей отставкаға жіберіп мемлекеттік қызметтің маңына жолатпау керек. Ұры министрді бір орыннан екінші қызметке ауыстыру жемқорлықты жалғастырады. Бізде онсыз да тамыр-таныстық, туыс-туғандық байланыстар жақсы дамыған.

2. Жемқорлыққа қарсы заңды барынша қатайту қажет. Мысалы, Қытайда мыңдаған жемқорлар атылды, Солтүстік Корея президенті өзінің туған нағашысын өлім жазасына кескені белгілі.

3. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте қоғамның белсенділігі артуы керек. Барлық тұрғындарымыздың аталмыш қылмысқа төзімсіздік қабілетін қалыптастыру аса қажет. Бұл өте күрделі жұмыс, ұзақ уақыт керек. Адам санасын бір күнде өзгерте алмайсыз. Ол үшін билік дұрыс идеология жүргізіп, алдымен өздері үлгі көрсетуі керек. Ал, бізде өзгеріс бәрі керісінше, лауазымдылар миллиондап ұрлап үлгі көрсетуде.

Біз бұл жерде жаңалық ашып отырған жоқпыз, бұл туралы бұрындар да айтылған. Жемқорлықтың түрі толып жатыр, келтірер зияны одан да көп. Мысалы кәсіпорындарды, жер байлығын лауазымын пайдаланып немесе тамыр-таныстықпен жекешелендіріп алып, жұмысшылардың еңбегін қанау да – тойымсыздық. Содан түскен ақшаны шетелге тығып, немесе өзге елде қымбат яхта, сарайлар сатып алу – сатқындық, шетел экономикасына жұмыс істеу, елімізге қыруар шығын келтіру болып табылады. Ол өз алдына жеке әңгіме, жеке тарих...

ЖЫЛДЫ ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН ЖАУЫП, ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН АШТЫҚ

Жемқорлар мен соған жол берген жоғары лауазымды тұлғалардың көзін шұқып, жүздеген, мыңдаған мысалдар келтіруге болар еді, оны айтпасақта өздеріңіз білесіздер. Бір ғажабы, жұрт ескі жылды қорытындылап, жаңа жылды ізгі тілекпен лайықты қарсы алайық деген таза ниетпен шапқылап жүргенде, бізге тап болған жемқорлық тым болмаса осындай әлемдік көлемде атап өгілетін мереке тұсында да тәбетін тынып, тыным таппапты. Не деген тойымсыздық десеңізші?! Соған қарағанда тамырын тереңге жіберіп, біздің жерімізге мәңгілікке қоныстанған секілді. Осыған байланысты бір оқырманымыз: «Жаңа жылдық мерекені қарсы алып, жақсылап тойлауға ақша керек болып қалған ғой» – деп кекесін ойын да білдіріпті. Олай ойласақ бізде Құдайдың құтты күні мереке, өйткені күніне ондаған жемқорлық фактілері анықталып жатады емес пе, ал ашылмағаны мен ашуға болмайтыны қаншама?..

Әріге бармай-ақ, жылдың дәп соңында Атырауда облыстық білім беру басқармасының басшылары ұсталғанын айтсақ та жеткілікті шығар. Облыстың бас ұстазы Қайырғали Кенжеғалиев пен оның орынбасары Роза Қабдулова пара алды деген күдікпен құрықталды. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы ұлттық бюро қызметкерлері екеуінің де жұмыс техникасы мен құжаттарын тәркілеген. Құзырлы орынның мәліметінше, күдіктілер мемлекеттік сату-сатып алу келісімшарттарын тездетіп жасау үшін мердігер компаниялардың өкілдерінен аса ірі көлемде 10 миллион теңге пара алған көрінеді. Кенжеғалиев бұл қызметке өткен жылдың желтоқсан айында ғана тағайындалғанмен, келмей жатып былыққа батқан. Осы оқиғадан кейін облыс басшылығы қиналыс өткізіп, мемлекеттік қызметшілердің атақ-абыройына нұқсан келтірген қос лауазымды тұлғаның ісіне қатысты пікір білдіріп, «Қазір арнайы тексеру комиссиясы мен аудитті шақыртқызып отырмын. Басқарманы түгел тексереміз. Егер өрескел заң бұзушылықтар болса, онда ренжіменіздер», – деп ескертті жау кеткен соң қылышын тасқа шапқандай болған Атырау облысы әкімінің бірінші орынбасары Серік Шәпкенов қарауындағы қызметкерлерге.

тұрмыстық жағдайын жақсартуға бағытталуын бақылауға тиісті емес пе? Сонда олар не бітіріп, не үшін халық есебінен қомақты айлық алып отыр? Әлде аталмыш істе олардың да өз үлесі бар ма?.. Қарамағындағылар қылмыспен ұсталғанда ғана ештеңеден хабарсыз, бұған ешқандай қатысы жоқ бейкүнә адамдай қолдарын жайып, көздерін жыпылықтатуды ғана біледі. Орынбасарлары бірінен соң бірі қылмыспен ұсталып жатса да біздің министрлер мен әкімдер сүттен ақ, судан таза болып қала береді. Ал негізінде осы қылмыс үшін сол басшылардың өздерін жауапқа тарту қажет. Сонда ғана олар бақылауды қатайтып, дұрыс жұмыс істейтін болады. Бұл біздің жылды қалай жапқанымыз жайлы бір ғана мысал, енді жылды қалай ашқанымыз туралы да айта кетелік.

Жемқорлыққа қарсы ұлттық бюро жыл басталмай жатып бір комитет төрағасы мен полиция қызметкерлері, салық органдарының өкілдері мен медициналық мекеменің бас дәрігері, тағы да бірнеше мемлекеттік қызметкердің қолына кісен салды. Бұл бір жұмаға жетер-жетпес уақытта орын алған қылмыстар. Оларға пара алған, ақша жымқырған, қызметін асыра пайдаланған деген айып тағылып отыр. Қоғамдық даму министрлігіндегілер қарауындағы Қоғамдық келісім комитеті төрағасының міндетін атқарушы Қайсар Жанаханов пара алу дерегі бойынша ұсталғанын мойындап отыр. Ол басқа бір басқарманың басшысының көмегімен комитетке бағынышты ұйымды заңсыз, қосымша қаржыландыру үшін 1 миллион 900 мың теңге көлемінде пара алған. Сол сияқты «қамқорлық» жасағыштардың бірі ҚР ІІМ Алматы қаласының Мамандандырылған күзет қызметі болып шықты. Олардың 24 900 доллар көлемінде заңсыз ақша алғаны белгілі болды. Күзет қызметі басқармасының лауазымды тұлғаларына қатысты сотқа дейінгі тергеу басталып, басқарма бастығы, батальон командирі және оның орынбасарлары қамауға алынды. Жаңажылдық мейрамды тойлаймыз деп қалталарын жұқартып алды ма, жемқорлар жылдың басын «белсенді» бастағанын байқаймыз. Осы қарқынмен кете беретін болса, олар жылдық жоспарларын санаулы айда-ақ орындап тастайтын түрлері

әлем бойынша тек қана пара беру көлемі жылына 1,5 трлн. доллардан асады екен. Ал жемқорлықтың кесірінен экономикаға 2,6 трлн. доллар зиян келеді. Бұл ішкі жалпы өнімінің 5 пайызы деген сөз. Ескерте кетейік, Біріккен Ұлттар Ұйымының бастамасы бойынша жыл сайын 9 желтоқсан – Халықаралық жемқорлыққа қарсы күрес күні ретінде атап өтіледі. 2003 жылы желтоқсанның 9-ы күні Мексиканың Мерида қаласында өткен жоғары деңгейдегі саяси конференцияда ұсынған-ды. Қазіргі кезге дейін осы конвенцияға 186 ел қосылған. Қазақстан бұл құжатты 2008 жылы мамырда ратификациялады. Яғни, бұл құжаттың бізге де тікелей қатысы бар. Жемқорлықпен күресуге ниет етіп, дүниежүзілік ұйымға кірген соң ондағы көрсетілген талаптарды Қазақстан үкіметі де орындауға міндетті. Былайша айтқанда бізді ешкім де зорлап бұл ұйымға кіргізген жоқ, оған алдымен өзіміз мүдделі екенімізді атқарылған нақты істерімізбен дәлелдеуіміз қажет.

Өкінішке орай, әлемдік қауымдастық алдында біз бұл бағытта жетістіктерімізбен мақтана алмаймыз. Transparency International (TI) халықаралық ұйымының жыл сайын жариялайтын Жемқорлықты қабылдау индексында Қазақстан 2017 жылы 180 елдің арасынан 122-орында қалған. «Жемқорлықты қабылдау» дегенді жемқорлық жайлаған деп түсінсек те болады. 2018 жылдың қортындысы әлі шыға қойған жоқ, бірақ бір жылда жемқорлықпен күрес бойынша алға жылжыдық деп алдынала айту қиын.

Осында екі жыл бұрын Астанада «Атамекен» палатасы жанындағы көлеңкелі экономика мен жемқорлыққа қарсы кеңесінің отырысында сол кезде Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ұлттық бюро төрағасының орынбасары болған Алик Шпекбаевтың «...Қазақстанға қарсақ, жоғалтқан жалпы ішкі өнімнің 2 пайызы, шамамен 1 трлн. 250 млрд. теңге. Біз тек бір жылда осы ақшаға 628

Қазақстанның мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің есебі бойынша, жемқорлық кесірінен елдің ішкі жалпы өнімі жыл сайын 3,8 миллиард доллар көлеміндегі қыруар қаржыны жоғалтады екен. Қазақстан Бас прокуратурасы өткен 2018 жылдың 9 айында ғана елде 2626 сыбайлас жемқорлық фактілерін тіркеген. Орташа есеппен күніне 10 оқиғадан келеді. Жемқорлық қатты дендеген мекемелер ретінде бұрынғысынша Ішкі істер министрлігі, Қаржы министрлігі мен әкімдіктер аталды. Ашығын айтсақ, жемқорлық жайламаған саланы біздің елден ит қосып іздесек та таба алмаймыз. Қатардағы қарапайым мекемеден бастап, ең жоғарғы министрліктерге дейін жемқорлық жайлап алған. Оған біздегі түрлі саладағы министрлердің бірнеше орынбасарлары ұсталғаны нақты дәлел бола алады. Бірақ, алдында айтқанымыздай, бір қызығы министрлердің оған ешқандай қатысы болмай шығады. Танауының астында орынбасары не былықтырып отырғанын көрмейді екен. Сонда ол несіне ол жерде басшы болып отыр? Орынбасарлар басшының тапсырмаларын тікелей орындаушы қызметкер емес пе? Олай болса министр оған қандай тапсырма берген деген орындық күдік туындайды...

Transparency International (TI) халықаралық ұйымы өткізген сауалнама қорытындысы бойынша, әлемде әрбір төртінші тұрғын соңғы бір жылдың ішінде кемінде бір рет пара берген. Сауалнамаға әлемнің 119 елінде тұратын 162 мың адам қатысқан. Жауап бергендердің 57 пайызы өз елдерінде үкіметтің жемқорлыққа қарсы жүргізіп жатқан күресіне көңілдері толмайтынын білдірген. Бұл әлем бойынша орта көрсеткіш. Біздің еліміз бойынша алсақ халықтың кем дегенде 90 пайызы жемқорлықпен күрестің нәтижесіне «екі» деген баға қояры айдан анық.

«АҚ ЖОЛДЫҚТАР» ҚҰРЫЛЫСШЫЛАРДЫ МАРАПАТТАДЫ

«Ақ жол» партиясы Алматы қалалық филиалында алматылық және Алматы облысының құрылысшыларын партия төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашев «Астана қаласына 20 жыл» медалімен марапаттады. «Ақ жол» партиясының жетекшісі Астана қаласына алғаш көшіп келгендердің қатарында болғандықтан, елорда құрылысының қиын кездерінен естелік айтты.

Құрылысшылар атынан Қазақ сәулет-құрылыс академиясының ректоры Серік Сикымбаев «Ақ жол» партиясының жұмысына ризашылықтарын білдіріп, еңбектерінің еленгені үшін алғыс айтты.

Партияға жаңадан қабылданған құрылысшы Сергей Горенков өзі басқаратын компанияның аты «Ақ жол» екенін тілге тиек етті. Партия билетін қазір алып отырса да, өзін партияның алғашқы мүшелері қатарында

санайтынын мәлімдеп, құрылысшылар еңбегін бағалап отырған «Ақ жол» партиясына алғысын жеткізді.

Сонымен қатар, партия төрағасының орынбасары, белгілі ақын Қазыбек Иса өз сөзінде: «Біз ақындар Астананы қаламмен қаласак, сіздер, құрылысшылар, қалакпен қаладыңыздар», — деді.

Жиынға партияның Алматы қалалық филиалы төрағасы Нұрлан Жазылбеков пен Алматы облыстық филиал төрайымы

Мейраш Шынәсілова және партия белсенділері қатысты.

Дәл осындай шара Ақмола облысында да өз жалғасын тапты.

«Ақ жол» ҚДП Ақмола облыстық филиалында бір топ құрылысшы арнайы Елорда мен Қазақстанның өңірлеріндегі елеулі еңбектері үшін партия төрағасы Азат Перуашев кол қойған «Еңбегі үшін» медалдарымен марапатталды.

Бұл рәсімді өткізген облыстық филиал төрағасы Бақыт Смағұл барша марапат иелерін шын жүректен құттықтап, ел мүддесі жолындағы еңбектеріне табыс тіледі. Мұндай марапат алғандар қатарында Көкшетау қаласында еңселі ғимараттар салатын Ғалымжан Копишев, Әділбек Ғабдуллин, Мақсат Жақыпов, Дәурен Жарылғасов, Манат Мусин сынды компания басшылары бар.

Марапатқа ие болғандар партия атына өздерінің ризашылықтарын білдірді. Соңғы уақыттары бизнес мүддесін қорғауда ерекше белсенді биіктен көрініп жүрген Парламенттегі «Ақ жол» фракциясының жұмысына да жақсы баға берді.

Сондай-ақ, Қызылорда облыстық филиалының төрағасы Жорабек Әкімбекұлы да Астана қаласының 20 жылдық мерей-

тойына «Ақ жол» партиясының арнайы шығарған «Еңбегі үшін» медалімен аймақтағы құрылыс саласының мамандарын марапаттады.

Филиал төрағасы облыс көлеміндегі құрылыс саласында еңбек етіп жүрген және құрылыс материалдарын шығаратын зауыт жұмысшыларын, сондай-ақ құрылыс мамандарын даярлайтын оқу орнының қызметкерлерін «Еңбегі үшін» мерекелік медалымен марапаттады.

Өз кезегінде марапат иелері жасап жатқан еңбектерінің «Ақ жол» партиясы тарапынан еленіп, медаль алу құрметіне лайықты деп тапқандары үшін партия басшылығына шын жүректен алғыстарын білдіріп, алдағы уақытта филиал жұмысына сәттілік тіледі.

«Ақ жол» демократиялық партиясының кезектен тыс XIV құрылтайы қабылдаған шешімге сәйкес Шымкент қаласы республикалық мәртебе алуына байланысты партияның жаңадан Шымкент қалалық филиалы құрылды.

Конференцияға партия төрағасы, Парламент мәжілісінің депутаты Азат Перуашев, партия төрағасының орынбасары Қазыбек Иса, Орталық Кеңес хатшысы Арман Скабылұлы және аудандардағы партия өкілдерінен тұратын барлығы 50 делегат қатысты.

Күн тәртібіндегі бірінші мәселе бойынша жаңадан құрылған Шымкент қалалық филиалының төрағасы лауазымына, бұрынғы ОҚО филиалының төрағасы Әлімхан Досыбайұлы Абжанов сайланды. Сондай-ақ, қалалық Кеңес құрамына 11 адам мүше ретінде тағайындалды. Жиын барысында Азат Перуашев бір топ партия белсенділеріне «Ақ жол» партиясының Астана қаласының 20 жылдығына арналған «Еңбегі үшін» медалдарын табыстады. Жаңадан партия қатарына қабылданған азаматтарға партия билеттерін тапсырды. Ендігі кезекте Түркістан облыстық филиалын құру қаңтар айына жоспарланып отыр.

ТАУАР МЕН ҚЫЗМЕТТІ БАҚЫЛАУ ОРГАНЫН ҚҰРУ ҰСЫНЫЛДЫ

«Ақ жол» партиясы Қазақстанда америкалық FDA агенттігі үлгісіндегі азық-түлік қауіпсіздігін бақылайтын жаңа орган құруды ұсынды. Бұл туралы сауалды Мәжілістің пленарлық отырысында депутат Ерлан Барлыбаев мәлімдеді.

**ҚР Премьер-министрі
Бақытжан Сағынтаевқа
«Ақ жол» фракциясының
депутаттық сауалы**

Қазақстан халқына арнаған қазақстандықтардың әлеуметтік жағдайын жақсартып, табысын көтеру туралы өз жолдауына да Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев: «Бүгінгі күні елімізде тұрғындарымыздың денсаулығына қауіп төндіретін сапасыз тауарлар мен қызмет түрлерінен қорғайтын бірегей саясат жоқ» — деген болатын. Осыған байланысты: «Келесі жылдан бастап тауарлар мен көрсетілетін қызмет сапасын тексеретін Комитет өз жұмысын бастауы керек. Комитет азық-түлік, дәрі-дәрмек, ауыз су, балаларға арналған тауарлар мен қызмет түрлеріне сараптау жасауға міндетті» атап көрсетіп, тапсырма берген болатын.

«Ақ жол» партиясы фракциясы адал, таза жұмыс істейтін кәсіпкерлердің мүддесін білдіре отырып, Елбасының осы тапсырмасын толықтай қолдайды. Азық-түлік саласындағы қауіпсіздікті қамтамасыз

ету адал кәсіпкерлерді қорғап қана қоймайды, сонымен бірге әділ бәсекелік жағдай қалыптастырып, қауіпті тауарлардан қорғайды.

Тиісті стандарттар мен ережелерді сақтай отырып өнім шығару үлкен шығын мен жауапкершілікті талап етеді. Ал, сапасыз өнім шығаратындар заңсыз пайда табу үшін қаржыны үнемдеп адам денсаулығына қауіп төндіреді. Технологиалар мен ережелерді бұзатындар осы тойымсыздығымен мындаған адамдардың, оның ішінде балалардың да денсаулығы мен өміріне қауіп төндіретінін ойламайды.

«Ақ жол» партиясы қазақстандықтар тұтынатын тауарлар мен көрсетілетін қызмет түрлері қауіпсіз және оның сапасы лайықты деңгейде болуы керек деп есептейді. Осы орайда біздің фракция сонау 2012 жылдан бері Үкімет басшыларына АҚШ-тағы денсаулық сақтау департаменті қарамағындағы азық-түлік пен

дәрі-дәрмектерді бақылайтын FDA агенттігіне ұқсас орган құру керектігін айтып, депутаттық сауалдар жолдап келеді.

Бұл орган тауар айналымын ғана бақылап қоймау керек, сонымен бірге кәсіпкерлер ұсынатын жаңа тауарлардың нарыққа енуіне шешім шығаруға құқылы болуға тиісті. Ол әрбір жаңа тауарға адамдардың денсаулығына зияны жоқтығы туралы ғылыми негізделген баға беруге тиісті. Сонда ғана ол бақылаушы ғана емес, сонымен қатар тұтыну нарығын реттеуші рөлін атқарып, инновациялық өнімдердің елімізге тартылуына тікелей ықпал ете алады және соған жауапты болады. Бизнес пен адал кәсіпкерлерге сырттан қысым болмас үшін және бұл қызметке қосарлану болмас үшін ол тиісті заңмен қорғалған, бірегей ұйым болуы шарт. Оның құзырына барлық тұтыну тауар түрлерін бақылау берілуі керек.

Алдында айтқанымыздай, мемлекет басшысының тапсырмасына орай бұл Комитет өз жұмысын келесі жылдан бастауы қажет. Бірақ осы маңызды органды құру туралы нақты жопарды депутаттар әлі де көре алмай отыр. Сол себепті, «Ақ жол» партиясы фракциясы ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың берген аталмыш тапсырмасы қалай және қашан орындалатыны жөнінде нақты ақпарат берудіңізді сұрайды.

«Ақ жол» партиясы
баспасөз қызметі

**АЗАТ ПЕРУАШЕВ
ТҮРҒЫН ҮЙ ҚҰРЫЛЫС ЖИНАҚ
БАНКІНДЕ БОЛДЫ**

«Ақ жол» Демократиялық партиясының төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашев Алматыда Тұрғын үй құрылыс жинақ банкінің қызметкерлерімен кездесті. Жиын барысында сөз алған ол партия жұмысы туралы толығырақ мәлімет берді.

Сонымен қатар банк қызметкерлерін «Ақ жол» партиясы шығарған «Астана қаласына 20 жыл» медалімен марапаттады. Банк қызметкерлеріне партия мүшелігі билетін тапсырды. Тұрғын үй құрылыс жинақ банк басқармасы төрайымы Ләззат Ибрагимова банк жұмысымен таныстырып өтті. Тек биылдың өзінде 38 мың баспана берілгенін атап өтті. «Ақ жол» партиясына алғысын айтты.

Жиынға «Ақ жол» партиясы төрағасы орынбасары Қазыбек Иса мен партияның Алматы қалалық филиалы төрағасы Нұрлан Жазылбеков қатысты.

Аса көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, ғалым Дінмұхамед Қонаев пен Қазақстан – егіз ұғым іспеттес. Бұл екеуін ешуақытта бөле-жара қарауға болмайды. Дәріптеп айтқанда, дүниеге жүз жылда бір-ақ рет келетін ұлы тұлға.

Ол 1912 жылы 12 қаңтарда Алматыда дүниеге келген. Көпбалалы отбасында Әмина, Маймуна, Вазилә, Нейлә, Гауһар, Сара, Роза, Дінмұхамед, Асқар есімді тоғыз перзент өсіп-тәрбиеленген. Халқы еркелетіп Димаш деп атайтын. Қазақстан Ғылым академиясының академигі (1952), техника ғылымының докторы (1969), үш мәрте Социалистік Еңбек Ері (1972, 1976, 1982) атанған. Мәскеудегі түсті металдар және алтын институтын бітірген (1936). Балқаш, Алтай, Риддер, Лениногор кен орындарында басшы қызмет атқарған (1936–1942). Қазақ КСР Халық Комиссарлары Кеңесі, кейіннен Қазақ КСР Министрлер Кеңесі Төрағасының орынбасары (1942–1952) болған. Қазақстан Ғылым академиясының президенті (1952–1955) болып сайланған. Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің Төрағасы (1955–1960 және 1962–1964), Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы (1960–1962 және 1964–1986 жылдары), Кеңес Одағы Коммунистік Партиясы Орталық Комитеті Саяси Бюросының мүшесі (1971–1987) болған. Өмірінің 45 жылға жуығын ел басқару ісіне арнаған, ширек ғасырға жуық Қазақстанның бірінші басшысы қызметін атқарған.

Жауапты басшылық қызмет атқара жүріп республикадағы тау-кен ісін дамытуға қомақты үлес қосқан. Республиканы басқарған жылдары Қазақстанда жаңа өнеркәсіпті аудандар қалыптасқан, елде жаңа 47 қала мен ірі елді мекендер пайда болған. Павлодар–Екібастұз отын-қуат кешені, Қарағандыда ГРЭС-2, Шығыс Қазақстандағы Бұқтырма су электр стансасы, Павлодар трактор зауыты, тағы басқа кәсіпорындар сол кезде іске қосылған. Маңғыстаудағы мұнай кен орындары игерілген, теміржол құрылысы, көлік түрлері дамыған. Республика титан, магний, синтетикалық каучук өндіре бастаған. Электротехника, мәшине жасау, химия салалары жедел дамыған. Жезқазған, Маңғыстау және Торғай облыстары шаңырақ көтерген. Алматы облысының Кербұлақ алқабын игеруге, Қапшағай су қоймасын, Үлкен Алматы каналын салуға ерекше көңіл бөлген. Өкінішке орай, Қазақстан экономиканы жалпы алғанда Одақ үшін шикізат базасы бағытында дамыған, мұнда көп жағдайда өнім шығаруға қол жетпеген. Бүкіл Кеңес Одағына тән экономиканың милитарлануы Қазақстанда да орын алған. Алматы, Өскемен, Петропавл, Орал, Степногорск, тағы басқа қалалардағы үлкен зауыттар әскери өнім шығарумен айналысқан. Қазақстанда кең алқаптарды алатын полигондар мен әскери өнім шығаратын кәсіпорындар экологияға орасан зор нұқсан келтірген.

Ғалым ретінде «Қоңырат

руднигіндегі бұрғылау-жару жұмыстары» монографиясы бойынша докторлық диссертация қорғаған. Ғылыми еңбектері кен орындарын ашық әдіспен казутеориясы мен тәжірибесінің аса маңызды мәселелеріне арналған. Карьерлерде кен өндірудің тиімді әдістерін зерттеумен және оларды өндіріске ендірумен етене айналысқан. Зерттеулері Қазақстанның кен қазу өнеркәсібінде өндіріс тиімділігін елеулі түрде арттыруға көмектескен. 100-ден астам ғылыми жарияланымның, соның ішінде «Қоңырат мыс

көп күш жұмсаған. Мұнда Республика сарайы, Қазақ мемлекеттік университетінің қалашығы, «Арасан» сауықтыру орталығы, рекордтар фабрикасы деп саналатын «Медеу» спорт кешені, тағы басқа ірі ғимараттар бой көтерген. Алматыны тасқыннан қорғау үшін Медеу сайында үлкен бөгет жасалған. Дипломатиялық сапармен Қытай Халық Республикасы, Америка Құрама Штаттары, Алжир, Уругвай, Иран, Италия, Үндістан, Корея, Египет, Болгария, Жапония, тағы басқа мемлекеттер-

басқа аймақтары сияқты Қазақстанда да қиындықтар мен кедергілер туғызған. Д.А.Қонаевты қызметтен кетіруге байлам жасалған. 1986 жылы 16 желтоқсанда өткен Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің Пленумы КОКП Орталық Комитетінің Г.Разумовскийдің ұсынысымен оның орнына Г.В.Колбинді сайлаған. Д.Қонаевтың орнына басқа ұлт өкілінің тағайындалуын қазақ халқы кемсітушілік ретінде қабылдаған. Мұның соңы КСРО-дағы ұлт саяса-

сы Орталық Комитетінің мүшелігінен де шығарылған.

Димекен 1993 жылы 22-тамызда бақилық болған. Қайтыс болғаннан кейін Қазақстан Ғылым академиясының Тау-кен және түсті металлургия институтына, еліміздің бірқатар мектептері, даңғылдары мен көшелеріне оның есімі берілген. Алматыда Д.Қонаев атында университет бар. 1992 жылы 13-қарашада Алматыда Халықаралық Д.Қонаев қоры құрылған. 2002 жылы 12-қаңтарда оның мұражай-үйі ашылған. Өмірінің соңғы сәтін өткізген Алматы облысының Алакөл ауданындағы Ақши ауылында (Жетісу қақпасы) 2003 жылы 15 тамызда арнайы құлпытас орнатылған. Шымкенттегі мұражайында да облыстық қор құрылған. Мұндағылар 2002 жылдың сәуір айынан бастап «Аталар сөзі» атты газет шығарып келеді.

Басқа жерді қайдам, шымкенттіктер жыл сайын Димекеннің жарық дүниеге келген және өмірден қайтқан күндерін елеусіз қалдырған емес. Шырайлы шаһарымыздағы Қонаев даңғылының бойындағы ескерткіштің алдына келіп, ұлы тұлға тағзым етуді игі дәстүрге айналдырған. Ескерткіштің алдына гүл шоқтарын қоюмен қоса-қабат ол жайында әсерлі естеліктер айтады. «Қайтпас» шағынауданындағы «Мақаш ата» тойханасында қайырымдылық ас беріп, марқұмның асқақ әруағына Құран бағыштайды. Мұндай ізгілікті де игілікті іс-шара бытыр да өзінің жалғасын тапты. Облыстық «Отырар» ғылыми-эмбебап кітапханасында еске алу кеші өткізілді. Д.Қонаев атындағы мешітте өткен жұма намазында да оған арнап Құран оқылды. Өркездегідей Нұрмаханбет Әжіметов, Байдулла Қонысбек, Мархабат Байғұт, Жеңісбек Мәуленқұлов, сонымен қатар Жеңіс Сұлтанов, Қабылбек Төретаев, Күлия Айдарбекова көсіле сөз сөйлеп, әсерлі естеліктерімен бөлісті.

Әрине, мұның бәрі де сауап тірлік қой. Алайда көңілді күпті етіп жүрген мына бір жағдаятты да айтпай кетуге болмас. Шымкенттік Ержан Қалдыбаев есімді азамат осыдан жеті жыл бұрын қазақ халқының қос таутұлғасы – Дінмұхамед Қонаев пен Асанбай Асқаровтың еңселі ескерткішін жасаған. Таза қолдан құйылған ескерткіштің салмағы екі тонна. Кәсіпкер жігіт оны жасау үшін 200 мың доллар қаржысын сарп еткен. Амалы таусылғандықтан, тіпті өзі тұрған үйін де сатып жіберген. Өкінішке орай, Қазақстанда осы еңселі ескерткішті қоятын орын табылмай тұр. Дәлірегі, үлкенді-кішілі шенді-шекпенді шенеуніктер бұған онша ынта-ықылас танытып отырмаған сыңайлы. Бытыр тамылжыған тамызда Димекеннің бақилық болғанына ширек ғасыр толды. Осы бір датаға орайластырып, шырайлы шаһарымызда оның ескерткішіне орын табылып қалар деп үміттенгенбіз. Алайда...

Енді біздің бұл датымызды кім тындар екен?!

Әбдісаттар ӘЛІП,
Қазақстан Журналистер
одағының мүшесі
Шымкент қаласы

ҚАЗАҚ ЕЛІНДЕ ҚОНАЕВТЫҢ ЕСКЕРТКІШІН ҚОЯТЫН ОРЫН ТАБЫЛМАЙ ТҰРҒАНЫ ҚАЛАЙ?!

кенін қазу» (1949), «Қазақстанда ашық әдіспен кен қазуды дамыту» монографиясының (1964), «Соколов-Сарыбай кен байыту комбинаты карьерлерінде кен қазу жұмыстарының технологиясын жетілдіру» (1966) атты ғылыми еңбектердің авторы. «О моем времени». Книга воспоминаний» (1992), «Өтті дәурен осылай» (1992), «От Сталина до Горбачева (в аспекте истории Казахстана)» (1994), «Ақиқаттан аттауға болмайды» деп аталатын естелік-эссе кітаптары (1994) көзіқарақты оқырмандардың сүйікті туындыларына айналған.

Қазақстандағы әдебиет пен өнердегі, мәдениет пен ғылымдағы ахуалды әрдайым бақылап отырған. Республикаға басшылық жасаған тұста Қазақстанның бес томдық академиялық тарихы қазақ және орыс тілдерінде жарық көрген. Төрткүл әлемге танымал жазушы Мұхтар Әуезовке, қазақ халқының қилы тарихы туралы «Көшпенділер» деп аталған трилогиялық роман жазумен ерекшеленген қаламгер Илияс Есенберлинге, «Аз и Я» еңбегінің авторы Олжас Сүлейменовке айрықша қамқорлық танытып, сол кезеңдегі жас өнерпаздар – Роза Бағланова, Бибігүл Төлегенова, Ескендір Хасанғалиев секілді әнші, композиторларға қолдау көрсеткені қалың жұртшылыққа белгілі. Компартияның қылышынан қан тамып тұрған сонау бір жетпісінші жылдары атбасарлық қайынатасы Шәріп Ялымовқа сағана салдырған.

Республика аумағының тұтастығын сақтап қалуда табандылық көрсеткен. Ол кезінде Өзбекстанға берілген Оңтүстік Қазақстан облысының мақта өсіруші Мақтаарал, Жетісай, Киров аудандарын (қазіргі ірілендірілген Мақтаарал ауданын) қайтарып алған. Қазақстанда Неміс автономиясын құру, Маңғыстауды Түрікменстанға беру жөніндегі Орталықтың ұсыныс-жоспарларына қарсы шыққан. Алматыны заманауи көрікті қалаға айналдыруға

де болған. Сол сапарларының бірі жайында «Қытай Халық Республикасындағы 30 күн» атты кітап жазған.

1976 жылы Алматыда ескерткіш орнатылған. II-XI сайланған Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің және III-XI сайланған Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы Жоғарғы Кеңесінің депутаты. Сегіз рет Ленин және Еңбек Қызыл Ту ордендерімен марапатталған.

1985 жылы Михаил Сергеевич Горбачев КОКП Орталық Комитетінің Бас хатшысы болып сайланғаннан кейін елде басталған қайта құру саясаты КСРО-ның

тына қатысты халық көңілінде қордаланған наразылықтардың сыртқа шығуына алып келіп Желтоқсан оқиғасына (көтерілісіне) ұласқан. КОКП Орталық Комитеті Д.Қонаевты көтерілісті ұймдастырушылардың бірі деп санаған. Сөйтіп, 1987 жылы 26-маусымдағы Пленумда оны «Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы болғанда республика партия ұйымын басқарудағы жіберген қателіктері үшін» деген сылтаумен КОКП Орталық Комитетінің мүшелігінен босатқан. Көп кешікпей ол Қазақстан Компартия-

(Соңы. Басы 1-бетте)

— *Зеке, өткен жолғы сұхбатта діннің — біреу, ал, шариғаттың көп екенін Құрандағы «Маида» сүресінен үзінді келтіріп, соқырға таяқ ұстатқандай әдемі дәлелден бердіңіз. Енді діннің біреу екенін де нығыздай кетсек артық болмас еді...*

— Дұрыс айтасыз! Жоғарыдағы «Маида» сүресі Алла-Тағаланың әр ұлтқа өзіне лайық шариғат, яғни, жол жасап жол бергенін көрсетіп тұр. Және Құран аяттарында әрбір халыққа жеке-жеке пайғамбар жіберілгендігі бір емес, бірнеше рет көрсетілген. Мысалы, «Ар-Рағьд» сүресінің 7-аятында: «...Шынында, сен ескертуші ғана емес. Барлық қауымдарға да ескертушілер жіберілген болатын» (Құран. Алматы, «Дәуір» баспасы, 2012 ж. 505-бет); «Әл-Муминун» сүресінің 44-аятында: «Сонан кейін елшілерімізді біз бірінен соң бірін үздіксіз жібердік. Жіберілген пайғамбарларды олар жалғанға шығара берді. Сондықтан оларды бірінен соң бірін жойып, кейінгілерге ғибрат еттік. Иман келтірмеген қауым Аллаһ-Тағаланың рахметінен аулақ болсын!» (Құран. Алматы, «Дәуір» баспасы, 2012 ж. 695-бет); «Фатыр» сүресінің 24-аятында: «Расында, біз сені сенушілерге қуанышты хабар жеткізуші, сенбейтіндерді сақтандырушы ретінде жібердік. Бұрын барлық қауымдарға да елшілер жіберілген еді» (Құран. Алматы, «Дәуір» баспасы, 2012 ж. 879-бет); «Ол сондай Аллаһ-Тағала сауатсыздардың ішіне өздерінен оларға Аллаһ-Тағаланың аяттарын оқып, оларды тазартатын және оларға Кітап, даналық үйрететін бір пайғамбар жіберді. Негізінен олар бұрын ашық адасуда еді» (Құран. Алматы, «Дәуір» баспасы, 2012 ж. 1111-бет).

Міне, осы аяттарда көрсетілген басты мәселе — жер бетіндегі бар халыққа пайғамбарлар жіберіліп, солар арқылы әр қоғамның өзіне лайықты тәртібін-шариғатын, салт-дәстүрін Аллаһ-Тағаланың Өзі қалыптастырғандығын көруімізге болады. Жалпы, бұл мәселе «Әл-хужрат» сүресінің 13-ші аятында былай нақтыланған: «Ей, адамдар, расында біз сендерді бір ер (Адам) және бір әйелден (Хауадан) жараттық және де бір-бірлеріңмен танысуларың (дос, туысқан болуларың) үшін сендерді әр түрлі ұлттар мен ру-тайпалар етіп қойдық».

Осы аяттарды негізге ала отырып, Абу Ханифа дін мен шариғатты бөліп қарастырды. Абу Ханифаның құқықтық мәселелердегі негізгі ұстанымдарына талдау жасау үшін, оның «Ал-Алим уа-л Муталлим» атты шығармасына кезек берелік. Бұл кітапта көтерілген мәселе өте күрделі және ислам дінін қабылдаған халықтардың исламда бола тұрып, өздерінің рухани, мәдени болмысы мен өзіндік ерекшеліктерін сақтап қалу мүмкіндігі барлығын Құран аяттарына сүйене отырып, талдап көрсетіп бергенінің куәсі боламыз. Ол кісі Құранда жазылған діннің бір, шариғаттың көп екендігін алға тарта отырып, әр халықтың өзінің әдет-ғұрып, салт-дәстүрінде қалу қажеттігіне мән береді. Кітап ұстаз бен шәкірт арасындағы сұрақ-жауап формасында жазылған. Абу Ханифаның бұл еңбегі мұсылман дініндегі халықтардың салт-дәстүрі мен мәдениетінің сақталып қалуына мүмкіндік берді.

Дінтанушы Зікірия ЖАНДАРБЕК:

БІЗДІҢ

ЖОЛЫМЫЗДЫҢ ДҰРЫСТЫҒЫ — ДІН МЕН ШАРИҒАТТЫ ҚАТАР ҚАБЫЛДАҒАНЫМЫЗДА

Абу Ханифаның дін мен шариғатты бөліп қарастыруында үлкен мән бар еді. Өйткені, Тәңір Тағала адамзат баласына бір ғана дін берді. Ол — Ислам. Ол әр халықта әр түрлі аталуы мүмкін. Будда, христиан, иуда, т.б. Ол туралы Құран Кәрімдегі «Аш-Шура» сүресіндегі «13-аятта нақтылап көрсетілген: (Мұхаммед (с.ғ.с.))! Нұхқа (ғ.с.) нұсқау берген нәрселерді және саған уахи еткенімізді, Ибраһимге, Мұсаға, Исаға (ғ.с.) нұсқау берген нәрселерімізді сендерге діни жол еттік: дінді мықтап орындандар және онда бөлінбедер!».

Демек, Жаратушы Құдірет әр халықтың өзіне лайықты шариғатын бергенімен, халықтардың барлығына бір ғана дін беріпті. Ол дін — Ислам. Ол адамның жанына, рухына беріледі. Абу Ханифа осылай дін мен шариғатты бөліп қарастыру арқылы рухты, рух әлемімен сабақтастықты діннің ажырамас бөлшегі деп білді.

Дін — біреу, шариғат — көп. Себебі, пайғамбарлар да көп. Әр пайғамбарды әр халыққа жіберген сайын, сол пайғамбарды жіберген халықтың тұратын табиғатына лайықты шариғат жібереді. Сондықтан, шариғат Жаратушының әр халықтың өзіне арнайы жасап жіберген қағидалар жинағы болып табылады. Әр халықтың әдет-ғұрпы, салт-дәстүрі осы шариғат негізінде қалыптасады. Сол себепті, барлық халықтың шариғаты, сол шариғат негізінде қалыптасқан әдет-ғұрып, салт-дәстүрі бірдей болуы мүмкін емес. Егер де арабтың салт-дәстүрін қабылдамаған мұсылман емес десе, онда олауғыз Құран ұстанымдарына тікелей қайшы.

— *Бұл мәселені шамамыз келгенше толық қарастырдық қой деймін. Салмақты, салиқалы жауаптарыңыз үшін рахмет!*

— *Сонда да болса, біздің «өтпелі кезеңіміз» өтіп, бітпейтін ұзақ мерзімге созылып кетті ғой. Діни бөлінушілік шындып келгенде тілде*

бөлінуден де әлдеқайда қауіпті де қатерлі екені білгілі. Өйткені, тіл санаға байланса, дін тұпсанаға, сезімге байланады. Ал, тұпсананың сананы билейтіні, ғашық адамның сүйгені үшін отқа да, суға да түсуге даяр тұратыны тәрізді діни сезімге берілгендер зомбиге, роботқа, тіпті, нағыз мәңгіртке айналатынын тағы да күнде көріп жүрміз. Айдаладағы Сирияға барып, жап-жас отбасылардың өздерінің де, өзгелердің өмірін құрбан етіп жатқандығы жан шошытпай қоймайды. Біз қазір бұрын есітпеген ұғымдарды естідік. Шариғат дегеннің не екенін түсініп, ұғындық қой деп ойлаймын. Ал, тарихат дегеніміз не?

— Тарихат дегеніміз жол дегенді білдіреді. Ол қандай жол? Адамның рухын Алламен байланыстыратын жол. Адам өз рухы арқылы Алламен байланыса алмаса, оны саналы адам ретінде өлік деп санауға болады. Осы жолдан, Яссауи жолынан тау бізді азғындыққа ұшырауға, Алтын Орда секілді алып мемлекет құрған халық едік, сол мемлекеттен айрылып қалуымызға әкеліп соқты.

— *Алтын Орда демекші, алдымен Берке ханның, кейін Өзбек ханның исламды мемлекеттік дін етіп жариялап, оған қылыштың жүзімен күштеп кіргізуі, оған кіргісі келмеген көп халықтың орыстың ортасына барып сіңіп кетуіне алып келген жоқ па? Бір сөзбен айтқанда сол саясаттың пайдасынан зияны көп болған секілді...*

— Берке хан тұсында Алтын Ордада Куравия тарихаты үстемдік құрды. Тарихат дегеннің өзі үш бөліктен тұрады. Алғашқы бөлігі — дін, ислам, оның негізгі бөліктері — Құран мен Пайғамбардың (с.ғ.с.) сүннеттері. Екінші бөлік — әр ұлттың өзінің әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері. Үшіншіден, біздің сопылық таным негізінде қалыптасқан дәстүрлеріміз. Мысалы, адам қайтыс болды, біз оның жетісін, қырық күндік асын,

жылдық асын береміз. Келін түскенде бетіне орамал жабамыз, ертесіне беташар өткіземіз. Кішкентай сәбиді қырқынан шығарамыз, оның жүре бастаған кезінде «тұсауын» кесеміз. Бұның бәрі — адамды рухани әлеммен сабақтастыруға бағытталған іс-шаралар.

— *Бұл жерде енді сол сопылық дегеннің өзі не деген заңды сұрақ туындайды...*

— Сопылық дегеніміз — адамның рухын Рух әлемімен байланыстырушы рухани ілім жүйесі. Ол жалпы адамзатқа, оның ішінде исламға ортақ дүние. Бірақ, тарихатқа байланысты жоғарыда айтылғандай әр ұлттың өзінің мәдени, табиғи, рухани, тарихи ерекшеліктерін ескере отырып іске асырылатын жол. Адамның жүрегі рухани әлеммен байланысқанда ол адамгершілік, обал, сауап, жақсылық, ізгілік, ұят деген секілді санаттарды айыра, ажырата алатын болады, соларды санасына сіңіреді, соларды өз өмірінің ұстанымына, қағидасына айналдырады. Ал,

жүрегінде ондай ізгілікке орын қалмаған, аузында он жерден Алласы бола тұрып, небір сұмдықтарға барып жүргендерді, жүрегі обал, сауап дегенді білмейтіндерді адам деп айтуға келмейді. Олар адамнан айуан денгейін түсіп кеткендер.

Сопылар алғашқы сопы деп, Мұхаммед пайғамбарды таниды. Сопылар өз рухтарын Пайғамбар рухымен байланыстыру арқылы Рух әлемімен сабақтасады. Сол себепті, сопылық танымда Мұхаммед пайғамбарды өлді деп есептемейді. Қазақ ақын-жырауларының «Дүниенің әуелі де Мұхаммед, Ақыры да Мұхаммед» деп жырлауы осыған байланысты.

Тарихат — мұсылман дінін қабылдаған халықтардың Исламның негізгі бес парызын қабыл етіп, қалған діни жол-жоралғыны сопылық жол-рухани таным негізінде қалыптастыра отырып, қоғамдық қатынастарды реттеуді толығымен әр халықтың өзінің табиғи ерекшелігіне қарай қалыптасқан салт-дәстүріне беру деп айтса болады. Қожа Ахмет Ясауи өзінің «Мират ал-Кулуб» атты еңбегінде «Шариғат сырт азғалармен амал ету болса, тарихат — «қалб-жүректен», яғни көңілмен амал ету деген сөз, ал хақиқат дегеніңіз — сырмен (жүректің түбіндегі субстанция, көңіл) амал ету болып табылады, — дейді.

— *Жақсы, өте жақсы! Дін — біреу екен, бірақ, неге соның тармақтары көп? Неге соның 73 тармағының біреуі ғана дұрыс деп айтылады? Дін жолында жүргендердің барлығы да «біз дұрыс жолда жүрміз» деп есептейді ғой? Кім өзін «мен теріс жолда жүрмін» деп айтады? Төрт мазхабтың қайсысы болсын өзінікің тура көреді. Ал, соның ішіндегі нағыз, бірден-бір дұрыс жолды қалай қателеспей, жаңылыспай табуға болады?*

— Жаңылыстырмайтын жол, тағы да сол жоғарыда айтылған рухани жол деп білемін. Рух-

ты мойындайтындырдың ғана жолы дұрыс жол болып, рухты мойындамайтындырдың бәрінің жолы қате болуы ықтимал. Себебі, рухты мойындағандар ғана адам санатында! Мысалы, Құранның барлық аяттары сенің жүрегіңе бағытталған дүние. Ол сенің жүрегіңе ізгілік құяды. Қалған денені бағытталған нәрсенің бәрін шариғат жолымен шешуге болады. Сенің адамдық болмысыңды қалыптастыратын нәрсе — ол сенің рухың! Дін сенің жүрегіңе беріледі. Сопылықты мойындамаса, дін ешқашан сенің жүрегіңе кіре алмайды.

— *Сіз қазір «біздің ұстанған жолымыз — ең дұрыс жол» деп отырсыз. Бәріміз де солай ойлаймыз. Бізге осылай асқан сеніммен айтуға мүмкіндік беріп отырған не нәрсе, қандай қуш?*

— Олқуш — біздіңді сопылық жол арқылы танығанымыз. Біздің дін мен шариғатты қатар қабылдағанымыз, екеуін қатар алып келе жатқанымыз. Сопылықты мойындамайтын болсаң, сенің жүрегінде дін жоқ деген сөз. Ол кезде сен қатып қалған қасаң қағидалармен өмір сүресің. Ақылға ештеңе салмайсың, жаны бар адам емессің, темір робот секілдісің. Ал, адамның басқа біреуге жаны ашуы керек емес пе? Жақсылық, жамандық, сүйе білу, күйе білу, т.т., бұның бәрі адами болмыстан туады ғой. Алланы одан тек қорқып қана ғибадат жасауға болмайды, Алланы сүйіп ғибадат жасау керек! Алланы сүйе керек! Біздің ұстанған діни жолымыз махаббатқа негізделген. Махаббат жоқ жерде дін де жоқ!

— *Абай атамыз да «сен де сүй ол Алланы жаннан тәтті!» деп бекер өсиет етіп кеткен жоқ дейсіз ғой?*

— Ия, дәл соның өзі!

— *Жақсы. Енді үшінші ұғымға — мағрифатқа келейік...*

— Мағрифат — мына жарық әлемді, дүниенің қыр-сырын толығымен тану деген сөз. Ешқандай құпияның қалмауы десе болады. Оған біз қалай жетеміз? Сопылық таным арқылы жетеміз. Яссауи бабамыз былай дейді: «Сопылық таным жеті қабаттан тұрады. Әрқайсысының арасында он мың перде бар. Оның үшінші, төртінші қабатына келген кезде жеті қат жердің астындағы мен жеті қат көктегіні тани алатын жағдайға жетесің».

Бұдан екі жүз елу жылдай бұрын өмірден өткен атақты Мөңке бидің айтқан сөздерін алайық. Ол кісі бүгінгі күннің келбетін қолмен қойғандай етіп болжап кеткен жоқ па?

— *Иә, марқұм Герольд Бельгер ағамыз: «Көріпкел деп Мөңкені айт! Бәрі — нақ, бәрі — дәл! Европалықтар болса жобалап соға берген Нострадамусты сонша құрмет тұтады. Олар мақтаған Нострадамусы қазақтың Мөңке биінің қолына су құюға жарамайтынын қайдан білсін!» деуші еді...*

— Ал, Мөңке биге ол қасиет қайдан келді? Мөңкенің сопылықтың биік дәрежесіне көтеріле алғанының арқасында келді. Адамзаттың болашағын көріп отырды. Алланың дидарын көру — сопылардың арманы. Қашаған жырау да: «...Көресің Хақтың дидарын!» дейді. Жақсы болсаң, таза болсаң, білімді болсаң, сонда ғана көресің дейді.

— *Жақсы, Зеке, рахмет! Бүгінгі осы жетер. Амандық болса алдағы уақытта талай жолығармыз. Сау болыңыз!*

Әр бір ел өзінің тамыры тереңде жатқан тарихына үңілсе қазіргі жеткен жетістіктерінің астарында қаншама сыр жатқандығын көрері сөзсіз. Қазақ елі бүгін де өзге елдермен терезесін тең ұстап келе жатқан жайы бар. Дегенмен, осы деңгейге өз күшімізбен жеттік пе? Біз көтерген зілдің салмағы қандай?

Әрине, бұл бізге кең байтақ даланы аманат етіп қалдырған ата-бабаларымыздың маңдай тері, көз жасы, қаны мен жанының құрбандық жемісі мен өскелең ұрпақ үшін Аллаға қол жайып сұраған дұғаларының сауабы да болар. Сондай жолдармен аманатталған жерімізді, тілімізді, дініміз бен арымызды сақтау және келер ұрпаққа жеткізу – әрқайсымыздың азаматтық парызымыз, қастерлі борышымыз. Ар жолында, жан жолында найзасын тік ұстаған аталарымыз біз кешіп жатқан жарқын өмірдің келетіндігін біліп, өз замандарынан бөлектеп айтқан екен. Абылайхан бабамыздың: «Найза ұшы заманда ешкімге дес бермедік, қалам ұшы заманда қапы қалып жүрмелік» деген сөзінің көрінісі бүгінгі уақытты сипаттап отырғандай. Найза қасқа қолданылатынындай, досқа да қолданылуы мүмкін. Яғни, қаламды да солай қолдана аламыз. Қаламды дұрыс қолданудың негізінде үлкен тәрбие керек, ар-ұждан, намыс керек. Бұлай болмай қалам ұстау, жан қимақ болмақ. Міне, бүгін де біздің жағдайымыз осы.

ШӘКӘРІМ СЫНАҒАН ЕУРОПА

Дәл осындай жағдайға өз кезінің куәгері Шәкәрім Құдайбердіұлы Еуропа халқының сол кездегі білімділігін былайша көрсетеді:

Көрінер ғылымды елдің сырты таза,
Тексеріп терең ойға салмағанда.
Ақымақ пен айуанның иісі аңкиды,
Істерін әбден сынап талдағанда.
Европа білімді жұрт осы күнде,
Шыққан жоқ айуандықтан о да мүлде.
Терең ойлап сөзімнің түбін біл де,
Іштен жыла, шырағым, сыртпен күл де,
— деп, қанша білімді болғанымен руханияттан жұрдай елдің айуандықтан шыға алмайтындығын айтуда.

Руханият дегеніміз не? Ол біздің салт-дәстүрімізді, тілімізді, діліміз бен дінімізді біріктіріп отырған мәдениетіміз. Өз мәдениетінді сыртқа итеріп, өзге елдің мәдениетіне ұмтылу-әуелі Алланың жаратылысына қарсы шығу, екіншіден ұлтқа жасалған қастандық деп білуіміз керек. Себебі, Алла тағала Хұжрат сүресінің 13-аятында: «Сондай-ақ бір-бірінді тануларың үшін, сендерді жеке ұлт, ру қылдық. Шынында, Алланың қасында ең ардақтыларың – тақуаларың» деп әр елдің өзіне сай тәртіп-тәрбиесі болатынын көрсетеді. [1, 571 б.]. Адамның табиғаты сол, елдер өзара білім алмасқанымен рухани құндылықтарды алмаса алмайды. Осыны меңзеген Шәкәрім Құдайбердіұлы өлең жалғасында:

Сол есті елде киім бар «мода» деген,
Керегіне лайықтап киінбеген.
Жас балаша қызығып сәкәкүлге
Масқара боп жүргенін бір білмеген.
Әйелдері — қуыршақ үлбіреген,
Жалбыр шашақ, сәкәкүл талай неген.
Кенірдегін сорайтып, кеудесі ашық,
Осы емес пе орынсыз сәнқой деген.
Лайықты киім жоқ па бұдан басқа,
Керексіз кербезденіп бос шатаспа.
Ақылды киім бермес, ғылым берер,
Ғылымын ал, өнерін ал, мұны таста!
— деген болатын. Ал біз не істеп жүріміз?
Білімін қойып керексіз мәдениетін алып
жүрген жоқпыз ба?! Осы сөздерімен Еуропа
ны сынап жазған Шәкәрім бабамыз бүгінгі
қазақ елін көрсе...

Міне, бүгінгі қазағымыздың қаракөздерін жоғарыдағы өлең жолдарымен салыстырып көріңіз. Елде қаншама білекті ер болсын, әлемді тербететін болашақ аналар бұзылса ол білектер ел қорғауға қалқан бола алмайды. Өйткені, ел қорғау келешекті ойлаудан бастау алады демекші, ондай аналардан ер емес, ез тумауына кім кепіл?! Осылай бейқам жүргенімізде атын жазуға жиіркенішті Шырын Нарчаева дегеннің сұмдығын да көзіміз көрді. Болымсыз істерде арыстандай ақырығымызды естіртіп, болымды істерде шымшық құрлы дыбысымыздың шықпағаны ма?

Мынадай құндылығымызды аяқ асты етіп жатқанда «ескінің киімі ғой» деп отырсақ, бір күні басқасы келіп киіз үйіннің үлгісімен әжетхана жасап, туыңмен сүртінбейтініне кім кепіл? Тағы да өзімізді ақтағандай, «оның ұлты қазақ емес екен» деген хабарды тараттық. Алпауыттай патша өкіметі тұрған уақытта жасқанбастан бабамыз Міржакып Дулатұлы:

«Көзіңді аш, оян, қазақ, көтер басты,
Өткізбей қараңғыда бекер жасты.
Жер кетті, дін нашарлап, хал харам боп,
Қазағым, енді жату жарамас-ты, — деген қазақ, әле жылы төсектен шыға алмай жатқаны ма?..

Біреу мылтығын кезеп, елдің қаны, жердің шаңы шықпаса да бүгінгі қазақ ұлтының алдында одан да жаман болған руханиятын, абыройын жоғалту қаупі тұрғанын аңғартады.

Мылтық кезелген уақыттағы 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілістен кейін 1917 жылғы ақпан төңкерілісімен уақытша Үкіметті қолға алған қазақ елі елден қашқан босқындарға жылу жинап, елге қайтару әрекетімен жүргендігін барша-мыз білеміз. Тарихи деректерден алынған мәліметтерде сол уақытта Міржакып

Дулатұлы «Сарыарқа» газетіне мынадай мақала жария етеді: «Рулы елің қан жұтып тұрғанда, сен май жұтпа! Ата-аналар! Сендер балаларыңды еркелетіп, мандайынан сипап, күнге-желге қақтырмай отырғанда өздеріңдей адамдардың балалары са-тылып, көздеріне көк шыбын үймелеп жетімдікте жүргенін, бір түйір тамаққа, бір жұтым суға зар болып отырғанын ойлар! Сендердің қатын-қыздарың күндікте, аш-жалаңаш, абыройын жаба алмай отырғанын ойлар!»

Атқа мінер азамат сендерге ЕЛ керек, ЖҰРТ керек болса, басшылық қылып АЛАШТЫ аман сақтау қамына кірісіңдер!». [2, 86-б.].

Ел басына күн туып, етікпенен су кешетін заман келсе атойлап атқа қонатын азаматтар қазақта қай заманда да аз болмаған. Қазір де ондай азаматтар жетерлік. Өйткені, бөрінің артынан бөлтірік ақылды болғанынан ермейді. Арсыз қолым істеді, арлы бетім ұялдымен ештеме өнбейді. Сондықтан, мұндай нәрсені көрсетер екен, көрер жазасы да болуы керек. Сондай-ақ, бүгінгі күні маңызды болған мәселенің бірі ғаламторлық ақпарат соғысы. Осы мәселеде мейлінше сақ болғанымыз жөн. Ол сорақылар әлдегідей видеороликтердің тарауы арқылы пұл жинайтын көрінеді. Сол себепті ел игілігін ойлаған әрбіріміз ондай ақпараттарды тарату мен көруден сақтансақ оларға жасаған тиымдарымыз сол болмақ.

Және де қазіргі уақыттағы ата-аналардың отбасындағы тәрбиеге көбірек көңіл бөлудің жетіспеушілігі жасырын емес. Себебі, әрқайсымыз жұмысбастымыз. Уақыт жоқ. Баламның қарны тоқ, көйлегі көк болып ешкімнен кем болмасын дейміз де қоямыз. Бірақ ойлансақ бұл мәміле хайуанға да жасалады екен. Хайуан астына шөп салып, суын беріп қарнын тойдырғанан басқаны талап етпейді.

Айналайын, Қазақ елі! Ұрпақтың жолын сызып беретін мына біз. Қолымыздағы қаламды дұрыс ұстайық.

Айдос БЕРДІБЕКОВ
ҚазҰПУ «Құқық және тарих»
институтының магистранты

- 1) Құран кәрім қазақша түсіндірмелі аударма, /ауд. Асқар Әкімханов, Нұрлан Анарбаев. — Алматы, Көкжиек, 2015. — 624 бет.
- 2) 1916 жылы: Ұлттық бірегейлікті сақтау жолындағы күрес. /Хрестоматия/ Ш. Тілеубаев. — Алматы: «Қаратау КБ» ЖШС, «Дәстүр» баспасы, 2016. — 160 б.

■ RYHANI JANGYRY

БІЛІМДІ БӘРІНЕН БИІК ҚОЙҒАН ҰЛТ ҚАНА ТАБЫСҚА ЖЕТЕДІ

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты еліміздің төлқұжатындай болған бағдарламасында: «Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді» деп атап көрсеткені белгілі.

Білімге әу бастан-ақ айрықша назар аударатын біздің елімізде Мемлекет басшысының осынау ауқымды мақаласынан кейін білім саласындағы жүйелі жұмыстар одан әрі жаңғыра бастағанына куә болып келеміз.

Таяуда ғана облыс орталығы атанған Түркістан қаласында XXXV Республикалық ғылыми-практикалық конференция өтті. Шараға еліміздің түкпір-түкпірінен 120-ға жуық студенттер мен оқушылар қатысты. Аталмыш конференция барысында «Адамзаттың ғаламдық жылынуы және оның себептері мен зардаптары» атты тақырыпты география пәнінің

мұғалімі Бакыт Рахымжанованың жетекшілігімен сәтті қорғап шықты. Шара қортындысы бойынша жүлделі 1-ші орынды иеленіп, Варшава қаласында өтетін Халықаралық конференцияға жолдама алдым. Бұл ғылымға бет бұруыма септігін тигізген жетекшім Бакыт Мауытқанқызының ерен еңбегінің жемісі деп білемін. Осынау конференцияға қатысуыма ұйытқы болып, қолдау көрсеткен мектебіміздің басшысы Зергүл Айтбаеваға айтар алғысымыз шексіз.

Киелі Түркістан өңіріне табан тіреген әрбір адам Қожа Ахмет Ясауи кесенесіне ат басын бұрары анық. Біз де осы жолмен батыр бабаларымыздың мәңгілік сая тапқан мекеніне қадам бастық. Кесендегі құнды жәдігерлермен танысып, тарих қойнауына еніп, рухани тұрғыдан дем алып бір серпіліп қалдық.

Елбасымыз «Ұлы Даланың жеті қыры» атты мақаласында: «Төл тарихын білетін, бағалайтын және мақтан ететін халықтың болашағы зор болады деп сенемін. Өткенін мақтан тұтып, бүгінін нақты бағалай білу және болашаққа оң көзқарас таныту — еліміздің табысты болуының кепілі дегеніміз осы» десе ендеше біз төл тарихымызға тереңнен бойлап, ел

болашағының кепілі екенімізді сезіне отырып білім жолында аянбай тер төге бермекпіз. Өйткені, білімді ұрпақтың ғана алар асуы биік болмақ. Білімді бәрінен биік қойған ұлт ғана табысқа жетпек.

Еламан БАЙМҰХАН
№15 жалпы білім беретін орта мектебінің
10 сынып оқушысы
Талғар ауданы
Алматы облысы

ҮЗДІККЕ ҚОЙЫЛҒАН «ҮШТІК»

*Қаламы жоқ жазбаған,
Көмбесі жоқ қазбаған,
Көз өтті ме, бір күні,
«Гостан» құлай жаздаған,
(Журналистік фольклордан)*

Журфактың өзіне жетерлік аңыз әңгімелері баршылық. Бірінші курсқа оқуға түскендер сол адам айтқысыз аңыздардың арасында әбден малтығып қалады. Мұндай маңызды «мифтердің» көпшілігі оқу бітіріп кеткендер немесе жоғары курстың студенттері жайлы болып келеді. Сондай-да тілге тиек болатын жайттың бірі – ілгеріде университетті үздік бітіргелі тұрған үлгілі студент Жұмабек Кенжалиннің мемлекеттік емтиханнан «үштік» алып қалғаны туралы еді. Жалпы, оқытушыларымыз кезінде өте жақсы оқыған шәкірттері жөнінде әңгімелеуден ешқашан жалықпайтын. Бәлкім, оларды біз сияқты бозөкпелерге үлгі еткісі келетін шығар. Кенжалиннің кесірілі «үштігіне» байланысты мәселе де осындайда жиі қозғалатын.

Қай кезде де ақырын сөйлеп, анық басып жүретін Жұмабек Кенжалин өмірінде бала болып «үш» алып көрмеген соң, мұндай әңгіме айтылмай қайтеді?! Кілең «бестіктің» арасына жалғыз «үштік» жарбиып барып жайғасқаннан кейін көптен күткен қызыл диплом аяқ астынан көгеріп сала берген де, оқу орнында оқытушылыққа қалуға тиіс тандаулы түлек бұқаралық ақпарат құралына жіберілген. Бір қызығы, ол студент болғанына қарамастан Алматы қалалық кеңесінің депутаты екен. Оның үстіне, журфактың жалғыз Лениндік стипендиясының иегері болған көрінеді. Ендеше, үздіктердің үздігіне «үштік» алатындай не күн туды? Егер Жұмабек Кенжалин сол «үші» құрғырды алмағанда, бұдан да биікке жетер ме еді, кім біледі... Ол енді басқа әңгіме. Бірақ сол жылдарда төтенше жағдай саналған, көсем атындағы стипендияға кәдімгідей дақ түсірген кеспірсіз бағаның дақпырты әлі де басыла қоймаған-ды.

«Өзі де сабақты онша дұрыс оқымаған, тек беделі мен белсенділігінің арқасында жүрген пысық біреу шығар? Әйтпесе, тым болмаса, «төрт» алмай ма?!», – дейміз біз сырттай тон пішіп. «Жо-жок, – дейді ұстаздарымыз, – Ол шынында да жақсы оқыды. Сірә, үлкендердің өзара келіспеушілігінің құрбаны болып кеткен сияқты». «Баланың өзінен де бар, – дейді тағы біреулер. – Тым пысыксынып кеткен ғой...».

Қазіргі өлшеммен алғанда, бұл – әңгіме етуге тұратын мәселе емес. Өйткені, бүгінде жылдар бойы елеусіз жүрген студенттердің өзі топ-тобымен қызыл диплом иеленіп, қызара бөрітіп кетіп бара жатады. Ал ол тұста оқу орнын үздік бітіру жүзден жүйрік, мыңнан тұлпар шыққандардың ғана еншісіне тиетін.

Кейін сол мемлекеттік емтиханға «үш» алған, сол «үштігінен» күш алған Жұмабек Кенжалиннің өзін де көрдік. Айбынды аға газет – «Социалистік Қазақстанда» қызмет істейді екен. Өте мәдениетті, сыпайы жігіт көрінеді. Біз секілді ботатірсек студенттердің өзімен адам құсап сөйлеседі. Бір сабақтан «үштік» алып, қолына қонып тұрған қызыл дипломнан қағылғанына қайғырып-қиналған адамға

ұқсамайды. Қашан көрсен де, жайрандап жүреді. Қызмет бабымен қаншама кездесек те, Жұмағанның жанын жаралаған жалғыз «үштіктің» жайын сұраудың реті келе қоймапты.

Арада жылдар өтті. Біз «Қазақ газеттері» деген ақпарат мекемесінің басшылығына келдік. Бұл – бірнеше басылымның басын біріктірген жауапкершілігі шектеулі серіктестік. Өзі бір қызық құрылым. Атауы «Қазақ газеттері» делінгенімен, оның ішінде бірнеше журнал бар. Сондай-ақ, орыс тіліндегі журнал да, ұйғыр тіліндегі газет те – сол бірлестіктің құрамында. Бұрын осы серіктестікті басқарған ол біз келген сәтте «Ақиқат» журналының бас редакторы болып қызмет істейді екен. Бірлесіп жұмыс жүргізе бастадық. Мінезі өте жайлы. Аралас-құралас болып кеттік. Мен басқа қызметке ауысқан кезде Жұмабек Омарұлы серіктестікке екінші қайтара бас-

хатшылығына тағайындалды. Бас редакторы – алты алашқа танымал Акселеу Сейдімбек. Сол жылдарда Ақаңның басынан өткен киындықтардың бәрін көзімен көрді. Біраз уақыт бас редактордың міндетін атқарды. Көп ұзамай елдің бас басылымына қайта келді.

Жоғарғы Кеңестің басылымы – «Халық кеңесі» ақпарат кеңістігіне қанат қаққанда, осы газетті шығару ісін ұйымдастырушылардың бірі болды. Әдепкіде бас редактордың орынбасары қызметін атқарған ол кейін редакцияның басшылығын қолына алды.

Жалпы, Жұмабек Кенжалин – қазақ баспасөзіндегі бағы жанған жігіттердің бірі. Ол ел руханиятындағы орны бөлек «Халық кеңесі», «Қазақ әдебиеті», «Ана тілі» газеттерінің, «Ақиқат» журналының бас редакторы болды. Бұқаралық ақпарат құралдары саласындағы Президент сыйлығын иеленді. Бірнеше басылымды шоғырландырған «Қазақ газеттерінің» тізгінін ұстады. Баяғыда ұстаздары талайды дүрліктірген жалғыз «үштікті» қоймай, қызыл дипломын бере салып, өзін

өзек боларлық нысанның қасында жүр екен. Бұлар оқитын мектептің ғимараты өте ескі еді. Совхоз басшылары жаңа мектепті «әне салып береміз, міне салып береміз» деп, жұртты уәдемен жарылқайтын да жүретін. Сол уәденің кепілі ретінде әлдебір ордың қазылып қойғанына екі-үш жыл өтті. Сөйтіп жүргенде ана орға біреу-міреу түсіп кетсе, не болмақ?! Міне, нағыз сынның материалы. Бала тілші төзбейді ондайға... Сосын ол қолына қаламын алып, «Коммунизм таңына» шұғыл мақала жазады. Тақырыбын «Қазулы жатқан ор көрдім» деп қояды. Батырлар жырын көп оқығанның әсері. Сол атаумен жарық көреді. Бұл мақала ел-жұртты едәуір шулатады. Бәлкім, осының әсері шығар, әйтеуір сынға өзек болған ордың төңірегінде қыбыр-жыбыр тіршілік басталады. Жас тілші қазулы жатқан орға елдің назарын аудартып, Орбұлақ шайқасында жеңіске жеткендей, мамыражай күй кешеді.

Кейін Торғай облысы Қостанайдан бөлініп шығады. Арқалық қаласы облыс орталығына айналып, «Торғай таңы» газеті ашылды. Мектептің жоғары

Мылтықбай Ысмағұлов деген жігіттерге жөн-жоба көрсетті. Өзге ақпаратшылар да оның мектебінен өтті.

Шәкірттері Сейіт ағаның ұқыптылығынан үлгі-өнеге алды. Ол кісі ауылдан хат келсе, соны бір қызметкерге тиянақтап тапсырады. Өзгелер секілді ұмытып кету оның әдетінде жоқ. Өйткені, әр хатта адам тағдыры бар екенін жақсы түсінеді. Хаттың әзірлену барысын үнемі бақылап отырады. Егер бұл дүние газетте бағылмайтын болса, оған берілетін жауаптың сапалы жазылуын қадағалайды. Журналистердің оқырман алдында әдепті болуын еске салудан жалықпайды. Жұмабек журфактың қабырғасын көрмей тұрып-ақ, Сейіттің сол тәрбиесін санасына сіңірді.

Ол кезде Арқалық ауданында «По Ленинскому пути» деген газет орыс тілінде ғана шығатын. Қазақша газет болмағандықтан, тілші Жұмабек облыстық газетке бір-ақ секірді. Оныншы класс оқып жүргенде «Торғай таңы» газетінің басшылығы ауысты. Белгілі журналист Мырзабай Кеңбейілов бас редактор болып бекітілді. Барып-келіп жүріп-ақ,

ЕСТЕН КЕТШЕ

шы болып тағайындалды. Бұдан кейінгі қызметіміз де бұрынғы мекемеміздің тыныс-тіршілігімен тікелей байланысты еді. Әйтеуір, онымен сыйластығымыз әлі күнге дейін үзілген жоқ.

Сондай күндердің бірінде өзін әлдеқашан ұмытып кеткен атышулы «үштік» оқиғасы есіме түсті. Ой, біз де сұраймыз-ау... Бүгінде алпыстын асқарына шығып, аға буынның белді өкіліне айналған Жұмабек Кенжалин сонау жиырма жеті жасында алған үкілі «үштігінің» жай-жапсарын жайлап қана әңгімелей бастады.

– Мемлекеттік емтиханға дағды бойынша жан-жақты дайындалдым. Емтихан комиссиясының төрағасы – елімізге кең танымал ағамыз әдепкіде басын шұлғып, үздіксіз мақұлдап отырған сияқты еді. Бір кезде комиссия мүшелерінің бірі төрағаға бір жапырақ қағаз жөнелтті. Соны оқыған төраға нілдей бұзылды. Ақыры «үштікті» конжитты да жіберді. Сірә, ұстаздардың арасында өзара келіспеушілік болды-ау деймін.

Жұмабектің түйгені – осы. Ары қарай көп ашылмады. Бір есептен, бұл да дұрыс болар... Осы шағын «спектакль» кейіпкерлерінің біразы қазір Алматы қаласында тұрады. Әркімнің өз шындығы бар. Не болса да, іштерінде шығар... Бірақ біздің кейіпкеріміз әлдеқашан ақсақалдық жасқа жеткен бұл кісілерден сәлемін аяған емес. Жолыға қалса, жайрандап жүздеседі. Осынау жүрегіндегі жабық тақырыпты үнемі айналып өтуге тырысады. Кейін өзі де талай рет мемлекеттік емтихан комиссиясының төрағасы болды. Өз басынан өткен осы жайттың студенттер арасында қайталанбағанын қалайды. Жас ұрпаққа жүрегінің жылуын ғана себеді.

Университетті бітірген соң, «Социалистік Қазақстан» газетінің тілшісі, бөлім меңгерушісі болып қызмет істеді. Осы екі аралықта «Зерде» журналының жауапты

оқытушылыққа алып қалғанда, тағдыры қалай өрістейтін еді деген ой келеді кейде...

«ТОРҒАЙ ТАҢЫНЫҢ» ТІЛЕКШІСІ

*Ақырын жүріп, анық бас,
Асықпай-ақ қалыптас.
Қағиданы осындай,
Қайталаудан жалықпас!
(Журналистік фольклордан)*

Оның өсу жолы кәдімгі кеңестік кезеңдегі белсенді баланың дәстүрлі өмірбаянынан онша алшақ емес. Баршаға белгілі көрініс. Ел алдында жүрген үздік ұлан. «Қайыңдының» қарасирақтарының кәдірлісі. «Қайыңды» дегеніміз – Торғай облысы Арқалық ауданындағы шаруашылық. Бұл – сол ауылдағы мектептің Мәншүк Мәметова атындағы пионерлер дружинасы кеңесінің төрағасы. Өзі о бастан қалалық үрдіске бейім. Себебі, Арқалық іргеде тиіп тұр. Бала кезінде журналистіктен басқа кәсіпті ойына да алған жоқ. Жетінші кластан бастап «Қазақстан пионері» газетіне мақала жазды. Мақала болғанда... көлдей көсілген, даладай далиған, етектей дүниелер емес. Шағын ғана хабарлар. Бұл басылым сол жылдарда қысқа-қысқа материалдар топтамасын беріп тұрушы еді. Бала тілші соның нағыз маманы болып алды.

Кейіпкеріміз тек қана «Қазақстан пионерімен» шектеліп қалмады. Торғайдың таңы атқанға дейін Қостанай облысының «Коммунизм таңы» деген газетіне де мақала жолдап тұрды. Оны айтасын, орта мектептің жоғары класында оқып жүрген кезінде «Лениншіл жас» газетіне үш-төрт материалы шықты. Беделді бала тілші енді бәрін қойып, сын мақала жазып көруге бел байлайды. Ниет қылсаң, тақырып табыла кетеді ғой. Қып-қызыл сын мақалаға

класында оқитын, атышулы «Ор оқиғасының» арқасында өз аймағының оқырманына кең танылған Жұмабек Кенжалин газеттің редакциясына арнайы келеді. «Торғай таңы» газеті ашылды деген соң бала көңілі алаңдап, аңсары ауып, бармасына болмайды. Ондағы ойы – жұмысын жаңа бастап жатқан қызметкерлермен танысу. Журналист ағаларымыз қандай болады екен деген әуестігі де басым еді. Редакцияның тыныс-тіршілігін жақыннан көргісі келді. Бес қабатты ғимараттың бесінші қабаты – нағыз қарбалас. Бір бөлмеден бір бөлмеге кіріп-шығып жүрген қыздар мен жігіттер. Жаңа қонысқа көшіп келіп жатқан соң, бәрі де айрықша көңілді. Солар бұған ерекше жан-дар болып көрінеді. Бұдан соң жас жігіттің журналистік жұмысқа деген қызығушылығы арта түседі.

Бір сәтте алдынан көзілдірікті, келбеті келіскен, бидай өнді бір кісі қарсы ұшырасады. Ол әр бөлмені аралап көріп жүр екен. «Иә, бала, қайдан келдің?» – деп жөн сұрайды. Аты-жөнін айтқан бұған: «Ау, Жұмабек Кенжалин деген сен екенсің ғой», – деп айрықша ілтипат көрсетеді. Сөйтсе, бұл бұрын «Коммунизм таңында» қызмет істеген, енді «Торғай таңының» жауапты хатшысы болып бекітілген Сейіт Кенжеахметов екен. «Баяғы мақаланы қорытып, газетке дайындаған мен едім ғой», – дейді ол. Тоғызыншы кластың оқушысын жатсынбай, өзімен тең санап, ересек адамша сөйлеседі. Содан екеуі кейін ағалы-інілідей араласып кетеді. Бұл әскерге кеткенде, Сейіт Кенжеахметовпен үзбей хат алысып тұрады. Жалпы, Сейіт аға тек Жұмабекке ғана емес, Торғай өңіріндегі қолына қалам ұстаған жастардың бәріне қамқор болды. Кейін баспасөзде өзіндік қолтаңбасын қалдырған Жетпісбай Бекболатов, Мақсұтбек Сүлейменов, Болат Әлденев,

бұл кісіден үйренген үрдістері де баршылық.

Журфакқа онайлықпен жол түспей тұр екен. Алғашқы жылы конкурстан өте алмай қалды. Содан ала жаздай Алматыны шарлап, ақыры «Қайыңдыға» қайтып оралды. «Торғай таңымен» байланысын үзген жоқ. Қазақстанның халық ақыны Қонысбай Әбілдің бір замандасы туралы «Торғай таңы», «Торғай таңы» дегенді зорға айтады», – деген баршаға белгілі зілсіз қағытпасына арқау болған осы басылымның тағылымы жеткілікті еді. Өңірді өркендетуге үлес қосқан бұл газеттің де ұлттың ұйытқысына айналғанына дау жоқ-ты. Берекелі аймақтың қадір-қасиетін академик Зейнолла Қабдолов былайша бағалаған: «Торғай – ұлттың ұшқан ұясы болса, Қызылорда – қонған қиясы». Жұмабек Кенжалин сол ұлт ұясында жүріп-ақ, қауырсын қанатын бекітіп алды. Сондықтан, әлі күнге дейін аттын басын Торғайға бұрып тұрады.

МАНДАТ пен МІНДЕТ

*Бала кезден зейінді,
Бар жақсыға пейілді.*

*Бірлесуге икемді,
Басшылыққа бейім-ді...
(Журналистік фольклордан)*

Оқудан құлап келген соң өзі оқыған мектепке жұмысқа тұрды. Алдымен спорт жөніндегі әдістемеші болды. Сосын бастауыш кластың мұғалімдігіне бекітілді. Мақала жазуын тоқтатқан жоқ. «Қайыңды» сохоты – бес жүзге тарта түтіні, елу мыңға жуық қойы бар ірі шаруашылық. Ауылдың «Аққайың» деген ансамблі бар. Оған жоғары класс оқушылары, өзі сияқты оқудан жолы болмай келгендер белсене қатысады. Себебі, өстіп қоғамдық жұмысқа үзбей араласып жүрсен, совхоз оқуға жолдама береді. Совхоз директоры тәртібі тиянақты балаларды

ЕМТИХАН

сырттай бақылап жүреді де, жылына төрт-бес жолдама үлестіреді. Оларды шаруашылық есебінен аттандырады. Бірақ оқу бітірген соң, осында қайтып келіп, жұмыс істейсін.

Совхоз қанша жерден тегеурінді болғанымен, журфакқа жолдама бере алмайды. Сондықтан басшылық мұны Қостанайдың пединститутына баруға көндіреді. Мектептің жағдайына орай орыс тілі мен әдебиетінен сабақ беретін маман керек. Осыны аман-есен бітіріп келсе, келешекте билік біртіндеп солардың қолына көшетінін айтып, үміттендіреді. Шынын айтса, аса құлқы жоқ. Есіл-дерті – Алматы. Бірақ әзірге Алматының аулы алыс. Содан жолдаманы жамылып, Қостанайға тартты. Барса, Наурызым ауданының бір жігіті емтиханға дайындалып жүр. Ақсары, жылы жүзді. Еті тірі. Танысты. Жүнісбек Сұлтанмұратов! Иә, бүгінде баршаға кең танымал болған кәдімгі Жүкен. Екеуі де емтиханнан оңбай құлады. Қай-қайсысы да соған қатты қинала қойған жоқ. Бірақ екеуі де кейін журфактың босағасынан аттады. Еңселі «Егемен Қазақстанның» мектебінен өтті.

«Қайындайда» тағы бір жыл жұмыс істеп, әскерге кетті. Солтүстік Осетиядағы әскери бөлімше елге қайтар кезде КазГУ-дің журналистика факультетінің дайындық курсына берілген жолдаманы қолына ұстатты. Сол тұста жаңадан ашылған дайындық курстары қазақ балаларының жоғары оқу орнына көптеп түсуіне жол ашты. Жұмабек – шаңырақтағы он төрт баланың бірі. Үйдің ішіндегілер оның ауылда қалып, жұмыс істегенін қалады. Соған қарамастан бұл: «Ертең бауырларымыз жетелейтін мен боламын ғой», – деп өкесінен рұқсат алып, Алматыға аттанды.

Бірінші курстан бастап сабақты үздік оқыды. Емтиханды ылғи

«беске» тапсырып, қатарынан оза шапты. Барша студентке арман болған Лениндік стипендияға қол жеткізді. Қоғамдық жұмыстардың бел ортасында жүрді. Бір күні ол еңбекшілер депутаттары Алматы қалалық кеңесінің депутаттығына ұсынылды. Университет ғимараты орналасқан Совет ауданы бойынша үздік студенттердің біріне арнайы орын бөлінген екен. Соған Жұмабек Кенжалин таңдалыпты. Қалалық кеңесті айтасыз, ол әдепкіде Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесінің депутаты болып сайланып кете жаздады. Басында анкета солай жолданыпты. Осы анкетаны толтырып жатып қатты толқығаны есте. Жеке-жеке келгенде, шешім басқаша болып шықты. Жоғарғы Кеңестің депутаты етіп, Алматы халық шаруашылығы институтының үлгілі студент қызын сайлауға ұйғарым жасалыпты. Болашақ журналист қалалық кеңеске сырғытылды. Барға қанағат, бұған да шүкіршілік, депутаттық мандаты қолына тиген соң, міндетін атқаруға бірден кірісіп кетті.

Үшінші курста оқитын депутатқа айтылар аманат жеткілікті. Көбіне-көп университеттің әлеуметтік-тұрмыстық мәселелеріне бас-көз болу тапсырылады. Оқу орнының айналасындағы бірқатар жерге киоск орнатты. Мұқтаж студенттерге жатақханадан орын алып берді. Билік пен жастар арасына кәдімгідей дәнекер болды. Құрбы-құрдастары қалалық кеңестің белсенді жас депутатын үлкен үйдегі халық қалаулыларынан кем көрмейтін. Кейін ақын інілерінің бірі жазған «Мен Жоғарғы Кеңестің, Депутаты емеспін. Ауылыма барғанда, Қарсы алмайды мені ешкім» деген өлең жолдарын оқығанда, соның бәрі күні кешегідей еске түседі.

Оқу бітірер жылы бірнеше жерден шақыру келді. Біріншіден, Торғай облыстық партия ко-

митеті бір маманды жіберуді өтініп, тапсырыс жолдапты. Екіншіден, факультет деканы Темірбек Қожакеев: «Сені Қазақ телевизиясының жастар хабарлары бас редакциясы қолқалап отыр, соған барсаң қайтеді?», – деп ұсыныс айтады. Үшіншіден, Мәскеу мемлекеттік университетінің аспирантура-сына жолдама кеп тұрған көрінеді. Оның көңіліне қонған ұсыныс осы еді. Бірақ жаңа ғана құрған отбасына, ауылдағы әке-шешеге қарайлап, оған да мойын бұра қоймады. Ақыры, Орталық Комитеттің жолдамасымен «Социалистік Қазақстанға» жіберілді. Аға газет жасынан көзге түскен бұған көптен зер салып жүрсе керек. Сол тұста бұл басылымда ара-тұра жас буынның өкілдерін қызметке тартып тұру дәстүрі бар еді. Ержұман Смайыл, Жүнісбек Сұлтанмұратов, Жұмабек Кенжалин, одан соң Максат Тәжімұратов... Ұрпақтар сабақтастығы осылай жалғаса берді.

«Социалистік Қазақстан» ол кезде Алматыдағы М.Горький және 8 наурыз көшелерінің қиылысындағы тоғыз қабатты ғимараттың үшінші қабатын жайлап жататын. Үшінші қабаттың адамдары басқаларға қарағанда аса байсалды еді. Жүріс-тұрысы, сөз саптауы, мінез-құлқы мүлде бөлекті. Ол сол ортада тәрбиеленді. Басында айтқанымыздай, Жұмабек Кенжалин бұл басылымға екі рет келді. Бірнеше бөлімде қызмет істеді. Өмір тәжірибесі мол ағалардың өнегесін алды. Қадамы құтты болып, қаламы қайралып шықты.

Қаламы қайралған соң, оқырманға «Желкілдеп өскен құрақтай», «Шындықты шырақ етіп ұстаңыз», «Ұлт рухын ұлықтаған ұрпақпыз», «Саяси менеджмент және баспасөздің жұртшылықпен байланыс мәселелері», «Ер Жәуке мін-

бегенмен алтын таққа», «Қалам қанаты» атты кітаптарын ұсынды. Шығармашылығын жүйелі жалғастыра жүріп, ғылыммен де айналысты. «Бұқаралық ақпарат құралдарының қазақстандық патриотизмді қалыптастырудағы рөлі» деген тақырыпта диссертация қорғап, саяси ғылымдардың кандидаты атанды.

Кенжалиннің қаламы қай салада да мүдірген жоқ.

БАСШЫЛЫҚ пен БАЙСАЛДЫЛЫҚ

*Жолынан ол жаңылмас,
Жұрты бекер бағынбас.
Жұмағаңнан асатын,
Жайлы бастық табылмас...
(Журналистік фольклордан)*

Қай басылымға келсе де, негізінен баспасөздің ұйымдастырушылық функциясын атқару маңдайына жазылған екен. Токсаныншы жылдардың басында Сарбас Ақтаевпен бірге кеңестердің тұңғыш және соңғы дербес басылымы – «Халық кеңесі» газетін шығаруға жіберілді. Мұнда бастан-аяқ ұйымдастыру ісімен айналысты. Бес жыл бойы оқырманмен қауышып тұрған газет жабылғанша сонда қызмет істеді. Содан соң «Ақиқатқа» ауысты. Журнал ол кезде «Дәуір» баспасына қарайтын. Бұл бір аумалы-төкпелі кезең еді. Жалақы мен қаламақы айлап-жылдап кешігетін. Ұжымды тарықтырмау үшін ара-тұра картоп, ұн, күріш әкеліп таратты. Айлықтың орнына машинамен азық-түлік келіп жататын. Әйтеуір түрлі тәсіл қолданып, жұрттың көңілін аулады. Қазіргі журналистерді осыған сендіре аласыз ба?! Енді қайтпек? Өйткені, бас редактордың қаржыға иелік етуге құқы болған жоқ. Қаржы-қаражат ортақ баспаның қазанында жатты.

Бір күні Ақпарат министрлігі оны «Ақиқаттан» «Қазақ әдебиетіне» ауыстырды. Енді ол қаламгерлердің басылымын басқаратын болды. Бұл жерде де ұйымдастыру жұмыстары алдынан шықты. Етектей мақалалар сәл-пәл ықшамдалды. Әдебиетшілердің алдында тұрған мәселелер жиі көтерілді. Редакцияның көшпелі жиындары көбірек өткізілді. Қазақ қоғамындағы қаламгердің орны жөнінде ой толғайтын дөңгелек үстелдер ұйымдастырылды.

Бірде Алматы маңындағы 70-ші разьездегі әскери бөлімге барып, курсанттармен кездесу өткізіп, оларға қазақ кітаптарын сыйлады. Сол кезде бұларды қарсы алған басшылардың бірі – бүгінгі Парламент Мәжілісі төрағасының орынбасары, генерал-лейтенант Абай Тасболатов еді. Ұлт жанашыры Абай Бөлекбайұлы бұл жиынды өте жоғары деңгейде ұйымдастырды. Елді сағынған өрендер кітапқа бас қойды. Мұндай жүздесулер кейін бірқатар жоғары оқу орындарында өтті.

Қос ғасырдың тоғысында бұқаралық ақпарат құралдары арасында қаржы қиындығы дендеп келе жатты. Кейбір газет-журналдардың шықпай қалу қаупі төнді. Олардың жұмысын үйлестіретін құрылтайшы мекемелердің өзі басымен қайғы боп кетті. Сол кезде министрлік ұлт басылымдарын қайранда қалдырмау үшін тосын шешім қабылдады. 1999 жылы «Қазақ газеттері» акционерлік қоғамы құрылды. Оның құрамына «Қазақ әдебиеті», «Ана тілі», «Уйгур ава-

зи» газеттері, «Жұлдыз», «Простор», «Ақиқат», «Мысль» журналдары енгізілді.

Жаңа құрылымды басқару Жұмабекке жүктелді. Жұрттың жүйкесі жұқарған мұндай кезеңде дәл осындай салмақты да сабырлы адам қажет-тұғын. Дағдарысқа қарсы күресетін басшының (кризис-менеджер) мінезі ала-құла болмағаны дұрыс. Бұл – тәжірибеде талай рет дәлелденген нәрсе. Алдымен сіркесі су көтермей жүрген ұжымның бабын табуың керек. О бастан байсалдылық бойына дарыған Жұмабек өгізді өлтірмей, арбаны сындырмай, жайлап қана жұмысты жүргізе бастады.

Енді есепшот ортақ. Сол ортақ қазандағы азғантай қаржыны алааламай, бәріне бөліп беруге тиіссін. Алдымен құжаттарды реттеп, орталықтандыру ісін жолға қойды. Дүние-мүлік түгелденді. Ішкі аудит жасалды. Соның нәтижесі бойынша қыруар салық төленді. Қаржы шаруашылығын ыңғайластырудың өзі жылға созылды. Екі-үш жылдан кейін ғана тұрақты баланс қалыптасты.

Бұл тұрғыдан алғанда, Жұмабек Кенжалинді жұрттық жамаудың шебері деуге болады. Басылымдарға сырттан қаражат келмей қалған кезде, ол бар ақшаны берекелі етіп жұмсайды. Алдымен ақсап жатқан буынды реттейді. Сосын қаржыны мысқалдап бөліп, қалған жағын да жөнге келтіреді. Ақпарат құралының ішкі мәселесін ешқашан жалпылық дау-дамайға айналдырмайды. Туындаған проблеманы ту етіп көкке көтермейді. Бәрін де баппен шешеді. Ұстамды саликалы, шыдамды. Сол жібектей мінезінің арқасында ілгеріде құрылған «Қазақ газеттерін» қиындықтың қыспағына қалдыра қоймады.

Талай тартысқа түскен «Қазақ газеттері» кейде Бальзактің «Шегірен былғарысы» секілді ауқымын тарылтып тұрады. Түрлі себептерге байланысты бірқатар беделді басылымдар басқа құрылымдардың қарауына кетті. Оның есесіне, заман талабына орай «Экономика» газеті мен «Үркер» журналы қатарға қосылды. Осылайша Жұмабек шегірен былғарының ауқымы азаймасын деп, мүмкіндігіне қарай созылайды келіп... Әрине, бұл серіктестік – қызметкерлерінің аузынан ақ май, көк май аққан ақпарат компаниясы емес. Бірақ көштен кейін де қалып көрген жоқ.

Біздің кейіпкеріміздің ресми өмірбаянына жазыла қоймаған тағы бір елеусіздеу қызметі бар. Ол ілгеріде «Қайыңды» ауылындағы мектептің мұғалімдігіне қабылданар алдында облыстық «Торғай таңы» газетінің редакциясында жарты жылға жуық курсер болып жұмыс істеген. Үнемі қызығушылық танытып, жиі келіп тұрған соң, әріптес ағалары оған осындай міндет жүктеп еді. Жетпіс шақырым жерден күн сайын автобуспен қатынау қиынға соққандықтан, кейін сол курсерліктен қол үзгенді. Бәрібір бұқаралық ақпарат құралдарындағы жемісті жолын нақ осы қызмет бастап берді.

Қалай десек те, «Торғай таңының» шабарманынан «Қазақ газеттерінің» бас директорына дейін өсіп-өрлеген Жұмабек Кенжалинді баяғы оқу бітіретін жылғы естен кетпес емтиханның өбден шырықтырғаны анық...

Бауыржан ОМАРҰЛЫ

Общеизвестно, что в рыночное время наша страна для литературы «мало оборудована». Может быть, в рыночных условиях отпадает потребность в книгах? Однако, несмотря на мрачные прогнозы, книжная индустрия в век компьютерных технологий во многих странах осталась стабильной, но только не у нас.

К примеру, российское книгоиздательство, пережив кризис 90-х годов, в последние годы явно на подъеме. К тому же толстые журналы советской эпохи – двигатели художественной и научной литературы – в России издаются по-прежнему. Как и журнал «Иностранная литература». Динамика роста капиталовложений в российский книжный рынок с 2000 года по 2005 год подрос на 22% и продолжала расти до текущего геополитического и финансового кризиса.

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА НЕ ВОСТРЕБОВАНА?

В последние годы я был на презентации книг: «Илиада глазами тюрколога» Максата Байлы, «Эпоха обретения границ» Марала Томпиева, «Орнамент как пиктограммы тенгрианской культуры» Ерлана Кожобаева, «Четыре облака» Зиры Наурызбаевой, «Алтай шежіресі» Хакима Омара, «Лабиринты познания нового» Ербола Курманбаева, «Времен связующая

СКАЗ СТОЛЕТНЕГО СТЕПНЯКА

По этой причине отраднo, что в 2018 г. в Казахстане, России и Германии прошла презентация книг известного казахского поэта, драматурга, писателя Баянғали Алимжанова. Большинство произведений Баянғали Алимжанова – на казахском языке. Впоследствии стали известны его произведения и на русском языке. Им написаны 35 книг. Ряд его произведений переведен на несколько языков мира.

Сказ столетнего степняка или необычайные приключения мальчика из аула

нить» и «Ділім» Мурата Ауэзова, неопубликованной книги Едыге Турсунова и Кайрата Жанабаева «Звездная песнь Серебристой волчицы» и др.

Тиражи книг маленькие – около 1000 экземпляров, художественная литература не востребована, все связи издательства и авторов носят случайный характер, как и распространение книг. В целом, издание книги в Казахстане – дорогое удовольствие, поэтому ее пишут либо люди обеспеченные, либо с помощью спонсоров, ибо госзаказ незначителен. Например, выпуск книги «Четыре облака» Зиры Наурызбаевой профинансировал фонд Ержана Татишева. Бедному писателю самому писать книгу и издавать – это практически бесперспективное занятие. К тому у нас нет литературных агентов, которые искали бы литературные таланты по их продвижению.

Рост книгоиздательства у нас идет за счет увеличения количества литературы на казахском языке, из которой более половины издается по госзаказу на социально значимую литературу. Это школьные и вузовские учебники, пособия, словари, специальная литература (юридическая, экономическая и т.д.), государственные и иные документы на казахском языке, а также книги по государственной программе «Культурное наследие». Т.е. та литература, которая не может быть издана в России. Остальная литература в основном – из соседней страны.

Большинство выпущенных книг (свыше 3 тысяч наименований) относится к учебным и научным изданиям. И только после них на третьем месте со значительным отставанием идет 588 наименований художественной литературы. Особенностью последних лет эксперты называют рост востребованности исторической, детской литературы.

Кроме этого, Алимжанов – акын-импровизатор, режиссер, сценарист и актер кино. Автор 4 художественных и 6 документальных фильмов. Выступил на айтысах 216 раз, обладатель 22 Гран-при на республиканских конкурсах жыршы-сказителей. Был призерам Международного конкурса манасчи – сказителей кыргызского эпоса «Манас», посвященного тысячелетию великого эпоса (1995 г., Бишкек, Кыргызстан). Заслуженный деятель Казахстана, лауреат Международной премии им. А. Малдыбаева Кыргызстана.

Особенность творчества Алимжанова в том, что он не просто поэт и прозаик, он еще – жырау, импровизатор, манасчи, наизусть знающий киргизский эпос «Манас» и способный прекрасно исполнять его даже без музыкального сопровождения. В этом амплуа манасчи он – единственный казах, тем самым нарушив давнюю традицию. Ведь до него манасчи были известны только среди кыргызов.

Возможно, по этой причине его произведения тяготеют к сказанию, поэме, сказке. Даже его самая главная книга – роман-сказание «Сказ столетнего степняка» – написана в стиле народного сказания. Эта книга о казахско-русско-немецкой войне и дружбе,

о судьбе столетнего казахского акакала. Недаром эпиграфом к этому изданию служат мудрые слова: «История войны должна учить нас миру, история вражды – дружбе». Работу над книгой писатель начал 8 ноября 2015 г. и закончил 16 июля 2018 г.

Главный герой – ровесник Асанбай Бектемиров, прошедший через горнило истории – национально-освободительного восстания казахов против царизма, революции и гражданской войны, голодомора 32-го и репрессии 37-го, Великой Отечественной войны, немецкого плена и сталинского лагеря, развала СССР и ставший очевидцем независимости Степи, рассказывает внукам и правнукам о себе и о времени.

Вот замечательный отрывок из этой книги, передающий язык и стиль романа: «Столетний самоходный старец, лишь слегка опирающийся на крепкую березовую палку да еще не очень-то выживший из ума, – все-таки редкость, – говорит о себе главный герой книги. – Однажды мы с внуками и правнуками посетили музей. Посреди множества диковинных экспонатов выделялись балбал тас – каменные изваяния. Эти странные старинные скульптуры

заинтересовали моих потомков, и они начали шумно осматривать их. Вдруг один из них закричал: «Ата! Дед! Смотри! Как они похожи на тебя!» Вначале я засмеялся, но затем оторопел. Неожиданное открытие детской фантазии потрясло меня. Изъеденные ветрами многих веков, обожженные жарким солнцем, пропитанные запахом полыни и ковыля, закаленные самим временем балбалы выражали спокойствие и терпимость степи, скрывали тайны вечности. И мое дубленое, морщинистое, широкое лицо, на котором лежали отпечатки пережитого – крови и пота, ярости и милосердия, огня и ветра, наверное, казались юному поколению частицей древности».

Примечательно, что этот роман Алимжанов представил в числе трех своих сборников в Берлине 20 ноября 2018 г. в рамках международного форума казахстанской культуры и литературы «Современная казахстанская культура в глобальном мире». На встрече писатель презентовал немецким читателям роман «Сказ столетнего степняка», вышедший на четырех языках – казахском, русском, английском и немецком, а также сказку «Доброжелательный Аскар» и сборник стихов «Әлем әуендері»

(«Напевы мира»). В целом фонд Берлинской национальной библиотеки пополнили 10 его книг.

АКЫН-ИМПРОВИЗАТОР, ЖЫРШЫ, ЖЫРАУ, СКАЗИТЕЛЬ, МАНАСЧИ

Летом 2018 г. прошла презентация книг писателя «Әлем әуендері», «Кыргызым бірге туғаным» и «Доброжелательный Аскар» в Национальной академической библиотеке РК. Презентуя книгу «Кыргызым бірге туғаным», автор сказал: «В этом издании я собрал все песни, которые посвящал кыргызам, мои айтысы, интервью об этом народе и поэмы. Мне кыргызские манасчи говорили, что любой манасчи вносит свою лепту в «Манас». Он должен не просто заучивать и воспроизводить его, но и пересказывать своими словами. В книге я представил свой новый вариант кыргызского эпоса». Тем самым вслед за Ч.Валихановым и М.Ауэзовым современный жырау продолжил традицию изучения и пропаганды эпоса «Манас».

Сказка «Доброжелательный Аскар» – это, конечно, большой подарок детям не только Казахстана. Ее перевели с русского на казахский, потом на английский и немецкий языки.

Жил в маленьком ауле дедушка Аскар. Он часто приходил на берег реки Селеты и мечтал вернуться в детство и снова стать мальчиком, отправившись в путешествие по сказкам, которые любил и знал. И это путешествие свершилось из-за спасения птенцов от змеи, которая хотела их проглотить. Мать спасенных пернатых мальшей оказалась не простой, а волшебной и исполнила заветное желание дедушки Аскара, который становится мальчиком, путешествующим по сказкам народов мира. В итоге мальчик из аула спасает золотую рыбку, оживляет стойкого оловянного солдата, дружит с гусыней Акка, Снежной королевой и бароном Мюнхгаузеном, а Алдар Косе дарит ему тибетскую невидимку. Благодаря этому мальчику, избравшему доброту как самый верный компас в путешествиях по сказкам Пушкина, Андерсена, братьев Гримм, Сельмы Лагерлеф и других, мы и сами невольно возвращаемся в детство.

Книга «Әлем әуендері» – это стихи поэта, посвященные другим народам. Здесь есть напевы Америки, Англии, русские, украинские, татарские, кыргызские, французские, бразильские, японские напевы. Например, про японцев поэт написал стихи «Каори и Саори», которые в Японии полюбили и перевели на японский язык.

И, конечно, нельзя не упомянуть повесть-легенду «Аблай хан и его батыры», изданную в 2017 г. Книга основана на легендах и преданиях казахского народа, захватывает с первых строк и читается легко, на одном дыхании. Автор пересказал предания, выстроив в единое художественное целое, объединив с историей Аблай хана. Хотя это повесть-легенда для детей и юношества, но будет интересна и взрослому читателю.

Разумные книги, журналы и газеты учат мыслить. Это душа и тело любого вида печатной продукции. За это ее любят одни и ненавидят другие. Но почти все в той или иной мере испытывают потребность в книгах, хотя бы для воспитания своих детей.

КИТАЯ НУЖНО НЕ ПРОСТО БОЯТЬСЯ, А ОЧЕНЬ БОЯТЬСЯ: ОТКРОВЕНИЯ КАЗАШКИ ИЗ КНР

Казахстанцы все пристальнее стали всматриваться в дальние дали, и в этой связи все более интересным становится опыт соотечественников, вкусивших эмигрантского хлеба. Об этом пишет caravan.kz.

Знакомьтесь: Алия АЙТАШЕВА, предприниматель.

— Почему вы уехали из Казахстана?

— У меня тут был неплохой бизнес, который я построила сама. Однако, когда начались проблемы с налоговыми и другими контролирующими органами, поняла, что, будучи женщиной, я не смогу решить их самостоятельно.

Всевозможные препоны, связанные с получением лицензий, с неравным отношением, с необходимостью прибегать к помощи административного ресурса или к взяткам, чтобы решить любой вопрос. Это кредитные ресурсы, которые недоступны для рядового бизнесмена. Меня это совсем не устраивало, потому я закрыла свое предприятие и решила уехать из Казахстана.

— Почему вы выбрали Китай?

— Я бывала в Китае и раньше, но только в Урумчи, но однажды моя подруга, которая живет в городе Шэньчжэнь много лет, показала мне видео своего города, и я влюбилась в него. Стала искать возможность уехать туда, начала учить китайский язык. Нашла людей, выходцев из Казахстана, которые пригласили меня на работу, и отправилась к своей мечте. Помню, когда прилетела в этот город, уже в аэропорту у меня появилось ощущение, что я вернулась домой.

Первым делом поступила в университет и начала углубленно учить китайский. Однако с работой возникли трудности. Студенческая виза не дает права на работу, об этом, не знали мои потенциальные работодатели. Уже по приезде я столкнулась с трудностями, и потому первые полгода жизни в этой стране были очень трудными для меня.

Китай — это страна, в которой каждый стремящийся к успеху человек способен построить успешную жизнь, и я не стала исключением. Да, было трудно, но я, окончив языковые курсы, нашла очень хорошую работу в компании, которая принадлежала выходцу из России, и смогла улучшить свое материальное положение. Уже через полгода после приезда в Шэньчжэнь жила в двухуровневой квартире с видом на море.

Окончив курсы китайского, поступила на курсы врача-косметолога, затем стала работать по специальности.

НЕ НУЖНО ПИТАТЬ ИЛЛЮЗИЙ НАСЧЕТ КИТАЙСКОГО РАДУШИА

— Расскажите о системе образования Китая...

— Они взяли за основу советскую

систему и довели ее до совершенства. Сегодня китайские университеты входят в ТОП первых в мире, а их дипломы имеют высокие котировки. Если говорить о соотношении цена-качество, я считаю, что оно лучшее.

Отношение к студентам там идеальное, но и те очень дисциплинированные. Мы всегда подшучивали над китайскими студентами, которые сразу после обеда идут в библиотеку. Они много времени уделяют самообразованию, к сожалению, наши этим похвастаться не могут. Я, например, окончила два казахстанских вуза и, имея членские билеты в библиотеку, ни разу не посетила ее. Обычно мы начинаем заниматься перед экзаменами.

Высокие требования к преподавательскому составу — тоже одна из фишек. Они проходят аттестацию раз в полгода, в престижных вузах на каждое место буквально выстраивается очередь кандидатов.

В Китае обучается много иностранных студентов. В моей группе учились люди из Африки, Японии, Мексики, России, Иордании, Пакистана, Турции, Венгрии, Южной Кореи. В год правительством КНР выделяется 60 тысяч грантов для иностранных студентов, плюс к этому каждый университет дает свои гранты. Считаю, что это очень продуманная политика экспансии китайской культуры и в целом Китая за рубеж. Те, кто оканчивает их университеты, однозначно становятся своеобразными проводниками этой страны.

Китайцы готовы платить большие деньги высокопрофессиональным специалистам. Хорошие мозги там дорого стоят. Но условия контрактов очень жесткие, а отношение к иностранным специалистам прагматичное. Это ресурс, который нужно использовать. Потому не нужно питать иллюзий насчет китайского радушия.

— Расскажите о своей жизни в Китае. Чем она отличается от жизни в Казахстане?

— Жизнь там и тут никак нельзя сравнивать. Я многому научилась и сделала много открытий. Например, определенная реакция у меня возникла, когда я увидела подрезающие такси, в которых я ехала, автомобили. Ожидала возмущенный таксиста, а он улыбался. Это и есть разница менталитетов.

Я задумалась: отчего китайцы такие спокойные? Наверное, это связано с тем, что у них есть внутренняя уверенность в собственном благополучии, которая зиждется на том, что государство защищает их.

Однако эта защита подразумевает и

серьезную ответственность со стороны гражданина, и государство жесточайшим образом наказывает китайцев за любую провинность. Общество очень дрессированное, и, надо сказать, условные рефлексы вырабатываются очень быстро.

В Китае водителя, совершившего наезд на человека, переходившего дорогу в неположенном месте или на красный свет, к ответственности никто не привлекает, и они запросто сбивают людей. Более того, сбитого человека спокойно переезжает следующий автомобиль, и это никого не шокирует.

Это очень странные люди. Они очень жестокие и эмоциональные одновременно. Но в этом же Китае живу корову рубят частями, электропилой.

В Китае нет ярко выраженного высокомерного отношения богатых людей к бедным. Помню, как мой выдавший виды мотобайк пропускать «Бентли». Удивительно, но китайцы построили коммунизм с капиталистическим лицом. У них повсюду красные флаги, серп и молот, нельзя критиковать Мао Цзэдуна, все выполняют поручения партии, но у богатых нет какого-то капиталистического отношения к людям.

В Китае я научилась одной главной вещи: если хочешь найти работу — найдешь, если у человека есть стержень, он не пропадет нигде.

Люди в КНР начинают копить деньги лет с 15. В Казахстане даже у 40-летних редко бывают накопления, а там каждая уборщица имеет счет в банке и откладывает на него деньги. В этой стране все процессы зарегулированы. Над рабочим местом висит инструкция, и человек ее соблюдает! Даже размеры собак, которых можно держать в квартире, прописаны.

Правительство Китая поддерживает предпринимателей. Реально и весомо. Когда я, открывая свой бизнес, ознакомилась со списком «плюшек», была шо-

кирована! Это и льготное кредитование, и особые налоговые и прочие режимы и т.д.

Главная религия китайцев — это деньги, и, если есть возможность обмануть кого-то, завысив, например, цену на какой-то товар, они это делают.

Однако там очень мало возможностей безнаказанно совершить преступление. Неотвратимость наказания — один из самых главных инструментов. Скажем, не так давно за взятку был расстрелян мэр города Гуанчжоу. Также за взятку расстреляли архитектора, спроектировавшего олимпийский комплекс, который прославился своей красотой в 2008 г.

К ЧЕМУ ПОНТЫ, НА КОТОРЫЕ НЕ ЗАРАБОТАЛ?

— А почему вы вернулись в Казахстан и каковы были ваши впечатления по возвращении?

— Первое, что я увидела, вернувшись, — это кислое лицо пограничника. Я видела, как маршируют китайские погра-

ничники. У них во рту зажат карандаш — для того, чтобы на лице застыла улыбка. А наши выглядят так, будто прошли через застенки НКВД. Они откровенно грубят и даже не считают это чем-то из ряда вон выходящим. Вероятно, так происходит потому, что таможенник или пограничник — это своеобразное доходное место, на эти должности людей принимают за взятки, а улыбаться прибывающим в страну гражданам они считают ниже своего достоинства.

Вы не представляете, как это трудно — адаптироваться после жизни в технологичном Китае. Всё, к чему я привыкла, все создающие комфорт для обычных рядовых граждан там мелочи, к сожалению, недоступны для казахстанцев.

Вернули к жизни друзья. Один из них, очень талантливый бизнесмен, пригласил меня в свой проект. Он буквально вдохновил меня, захотелось сделать что-то полезное для своей страны. Быть может, это связано с возрастом, с теми испытаниями, которые пришлось пережить.

Китай научил меня многому, сейчас я искренне не понимаю соотечественников, которые постоянно жалуются. Да, государство и общество несут солидарную ответственность за качество жизни граждан, однако начинать надо всегда с себя. Мы очень ленивые — считаю, что никакое правительство не сделает нас лучше до тех пор, пока мы не возьмемся за ум. Мы не умеем работать, не умеем отдыхать, не умеем жить.

В Китае люди живут очень просто. Студенческие общежития оборудованы четырехъярусными кроватями, на целый этаж всего один туалет, а на все общежитие — лишь одна душевая. И никто не жалуется! Когда наши студенты видят это, зачастую остаются недовольными.

Нам надо учиться у китайцев трудолюбию и умению довольствоваться простыми вещами, не делать из материальных ценностей культ. Даже в доме у зажиточного человека не встретишь набитых хрусталем сервантов и ломящихся от вещей шифоньеров, а у нас люди покупают последние марки айфонов в кредит, безумное отношение к вещам и недвижимостям. К чему понты, на которых не заработал?

Я очень бедно жила в Китае первое время, иногда не хватало денег, даже чтобы поесть, но я научилась там обходиться парой футболок и шорт! Нам необходимо навести порядок и в своих домах, и в своих головах. Каждый из нас должен сесть и подумать: что я хочу и могу изменить в своей жизни? Нам необходимо менять отношение к воспитанию детей, перестать баловать мальчиков. Мужчина должен вырасти мужчиной!

Сейчас у нас колоссальное количество мужчин, которые не хотят работать, говорят, что нет возможности. На самом деле они просто хотят быть начальниками, не желают начинать с малого и сидят на шее у родителей!

Тема Китая сейчас как никогда актуальна, и многие спрашивают меня: нужно ли бояться китайцев? Нужно. И не просто бояться, а очень бояться. Нам нужно становиться сильными, работать, строить крепкую экономику, менять образ жизни. В первую очередь надо перестать лениться и начать учиться!

Ботагоз КОПБАЕВА
(в сокращении)

Как сообщает dalanews.kz, на нашем интернет пространстве любые публикации на языковую тему вызывают массу дискуссий. А ведь ответ прост: казахам кроме как в Казахстане негде говорить на своем родном языке.

По мнению политолога Серик Бельгибая, казахский язык номинально является государственным. Но это каркас, не имеющий полноценного содержания. На самом деле продолжается советская практика с доминированием русского языка и восприятием казахско-говорящего как отсталого, малообразованного.

— Мы до сих пор удивляемся и радуемся, когда русский человек говорит на казахском языке. Когда же это удивление пройдет и мы станем воспринимать это как должное?

— Отношение к языку и проблемы с языком — это только от-

пока не начали это восстановление проводить.

Казахи — спящий народ. Сейчас мы в культурном плане продолжаем советский период, мы не смогли его преодолеть. Ситуация с языком — тоже оттуда. Казахский язык номинально является государственным. Но это тоже каркас, не имеющий полноценного содержания. На самом деле продолжается советская практика: с доминированием русского языка и восприятием казахско-говорящего как отсталого, малообразованного.

Сегодняшняя политическая

Серик
БЕЛЬГИБАЙ:

В РУССКОМ КУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ МЕСТА ДЛЯ КАЗАХОВ НЕТ

ражение более глубокой проблемы. Она в незавершенности нашего народа и государства. Казахстан уже более 25 лет является независимым государством. Казахи обрели государственность, которой не имели очень долго. Но как показывает опыт этих лет независимости и вся мировая история, полноценным государством делают граждане. Современные устойчивые государства возникли как результат формирования «нации». Нация — это народ, этнос, который осознал себя как политическое единство. Это народ, объединенный общими ценностями и общей моралью. Это и есть то, что создает настоящее государство. В нашем случае есть каркас государства. Это границы, законы, правительство и т.д. Но это сосуд пуст, в нем нет полноценного содержания. Казахского государства нет в головах и сердцах казахов. Когда оно там появится, тогда оно будет полноценным.

— Любые публикации на языковую тему вызывают массу дискуссий. А ведь ответ прост: нам (казахам) кроме как в Казахстане негде говорить на своем родном языке. Но порой требования «менімен мемлекеттік тілде сөйлесіңіз» люди воспринимают в штыки. Почему так происходит?

— Советский период сильно отразился на казахском народе. Казахи после обретения независимости, принялись «углублять свои корни», пытались доказать, что мы — один из самых древних народов. Так это или не так, не важно, но приведу мнение одного из современных казахстанских историков, Радика Темиргалиева. Казахи, говорит он, после сталинского голодомора и советского периода, фактически, новый народ, самый молодой в регионе. И с этим можно согласиться. Советский период разрушил связь нашего народа с предками. Мы как дети, рано потерявшие родителей, — что-то смутно о них помним. Культурная преемственность оказалась разорвана, и очень многое придется восстанавливать с нуля. А это не просто. И главное — мы

элита происходит родом из советского периода. Большинство из них во всем ориентируется на Россию и живет в российском культурном пространстве. И не только элиты, а большинство нашего общества. А в русском культурном пространстве места для казахов нет. Это русское пространство, и оно для русских. Живя в нем, можно добиться в результате только одного — стать русским. Поэтому для нас русские, знающие казахский язык, — экзотика.

При этом в обществе присутствует категория тех, кто принципиально против расширения сферы применения казахского языка. Русское и русскоязычное информационное пространство опирается на интересы той группы, которую оно представляет. И эти интересы в корне противоречат тем целям, которые стоят перед казахами.

— Очевидно, казах, незнающий казахского языка, у нас не нонсенс. И «казах должен знать казахский язык» тоже не является аксиомой. Когда у «наполовину казахов» проснется национальное самосознание и стремление к изучению казахского языка?

— Казахский язык в современном Казахстане мало востребован. Можно прекрасно жить, не зная казахского. Не зная русского, жить тяжело. Опыт оралманов из Китая и Монголии — лучшее этому подтверждение. Изменить ситуацию может только согласованное усилие множества. Это предполагает такой уровень самосознания, когда незнание казахского языка осуждается, когда множество людей принципиально говорит на родном языке.

Национальное самосознание рождается усилиями масс. Для нашего общества сегодня характерна неспособность объединиться. Именно готовность к коллективному действию для отстаивания своих интересов говорит о зрелости нации. Изучение языка — это тоже коллективное действие. Одиночки могут выучить казахский язык, но

тенденцией для всех это не станет.

Наше сегодняшнее общество не представляет из себя целостности. В нем нет четко признаваемых и исполняемых ценностей. Как пример, нашумевшее видео в интернете. В нем показывалась сцена стриптиза на свадебном тое. Там были люди старшего возраста, дети... Многие, уверен, понимали, что происходящее неуместно и этого не должно быть. Но никто не возразил. И в этом наша проблема — в молчании. Когда молчат те, кто знает, что нужно делать, начинают говорить худшие. Тот путь, по которому ведут нас худшие, может привести только к гибели.

Изменить ситуацию может только принуждение со стороны обстоятельств. Казахи как целостная политическая нация в нынешних условиях могут сформироваться только в результате острого кризиса, который принудит их к действию.

— Не секрет что у нас существует люди, которые кричат о якобы вытеснении русского языка. На самом деле ведь никто не заставляет их учить казахский язык. Так с чем же связано недовольство и беспричинное беспокойство таких людей?

— Язык — это только часть вопроса, который их волнует. Они либо сами не осознают, либо боятся выразить реальную подоплеку. Это казахизация общества, которая действительно идет, как результат увеличения числа казахов. Для них казах, говорящий на своем языке — это чужой. Наличие большого, все растущего числа чужих порождает дискомфорт. Им хочется, чтобы все оставалось, как было. От того факта, что казахи есть, никуда не деться. В таком случае, по крайней мере, казахи должны говорить на русском языке, то есть быть носителями русской культуры. С этим они примириться готовы. Такой казах для них уже не чужой.

— Думаем, Вам известна история с Татьяной Шевцовой-Валовой, которая пропагандировала идею т.н. «русского мира», оскорбляла пред-

ставителей титульной нации своей страны и призывала к российской оккупации ее территории, откуда такая ненависть и с чем это связано?

— Вопрос в том, что казах, общающийся на своем языке, плохо знающий русский, представляет уже совершенно другую культуру. Это мусульманин, более или менее хорошо знакомый с религией. Его язык носит в себе большие включения из арабского и персидского, что сближает его с восточной культурой. У него другие приоритеты в плане дружественных народов. Для него это страны, родственные по языку и культуре народы региона, Турция.

Тем не менее, число казахов растет, и они так или иначе будут говорить на своем языке. Это вызывает острый протест, нежелание мириться с этим. Высказанные в интернете мнения Шевцовой-Валовой представляют собой радикальный способ борьбы с проблемой для этой категории наших граждан.

— Должны ли мы принимать культурную модель и отношение к миру российской прессы? Насколько на сегодня конкурентоспособно казахское информационное пространство и когда мы перестанем смотреть на мир «российскими глазами»?

— Россия живет своей жизнью. Это их жизнь, неважно, хорошая она или плохая. Мы, казахи, живем жизнью России. Неважно, хорошая она или плохая. Главное, что это не наша жизнь.

Интересы России и ее представление о мире полностью отражаются в ее СМИ. Эти интересы никак не могут соответствовать интересам казахского народа. Российской политике и взгляду на мир категорически нежелательно, чтобы, например, Казахстан развивал продуктивное сотрудничество с родственными странами региона, с той же Турцией. Россия стремится к войне, и по ее психологии мы должны участвовать в этой войне на ее стороне. Для России харак-

терен негативный образ азиата как лица второго сорта. Мы азиаты, и, следовательно, принимая российскую точку зрения, мы сознательно ставим себя в положение неполноценных.

Казахское информационное пространство, самостоятельное и способное конкурировать, не возникло и возникнет не скоро. Для того чтобы оно появилось, в обществе должен появиться целенаправленный запрос на такую информацию и культурную продукцию. Ситуацию могло бы изменить активное вмешательство государства. Но сегодняшняя государственная политика в этой области неэффективна. Так же неэффективны все казахстанские медиа в целом. Одной из проблем является слишком сильный контроль государства, который на корню губит инициативу.

— И последний вопрос: что мешает нам найти свое национальное «Я», обрести свой голос, свое разумение и понимание мира?

— Сегодняшний Казахстан разделен по этническому принципу. Есть еще линия деления по степени русификации. Общество делится на политическую и экономическую элиту и простых граждан. Готовность к коллективному действию во имя каких-то целей у общества очень низкая. Это приводит к тому, что мы пассивно плаваем в «остатках советского бульона». Проводились исследования, из них следовало, что часть общества, которой безразличны идеи национального возрождения, может оцениваться примерно в 10% от казахского населения. Много это или мало? Если эти 10% едины, то очень много, достаточно, чтобы немедленно изменить ситуацию в стране и обществе. Если нет, то крайне мало. Такое застывшее необходимо можно только заставить действовать. Заставить может только серьезный и опасный кризис, возможно, такой, когда речь идет о выживании.

ПЛАТО УСТЮРТ

Где: между северной частью Каспия и Аральским морем.

Есть смелое мнение, что этот каменный комплекс, сооруженный неизвестными строителями древности, является ничем иным как космодромом. Так это или нет — наука доказать не может, но и сейчас на плато часто наблюдаются необъяснимые явления, такие как яркие свечения в небе, появляющиеся в дневное и в ночное время миражи.

Вообще, у ученых к плато масса вопросов. Исследователи уверены, что это дно древнего океана Тетис, который плескался здесь более 50 млн лет назад. Территория в 200 тыс. кв. км «населена» каменными исполинами, изломами и впадинами. В одной из пещер обнаружены наскальные рисунки с руническими изображениями.

Но главной загадкой плато считаются так называемые «стрелы Устюрта». Это уникальные древние сооружения, которые ранее археологи нигде не встречали. Они представляют собой выкладки из колотого камня высотой до 80 см. В длину каждая стрела достигает 800–900 м, а в ширину — 400–600 м.

Все они направлены на северо-восток. «Стрелы» были обнаружены только в 1986 г. при проведении аэрофотосъемки (пеший человек или всадник по понятным причинам увидеть их не может). Система «стрел» располагается на более чем 100 км, а это превосходит археологический феномен перуанской пустыни Наска.

Археологи установили, что стрелы были воздвигнуты гораздо ранее возникновения первых поселений человека в этой местности, причем поселения располагались южнее загадочного комплекса. В ходе археологических раскопок были обнаружены скелеты рыб, а значит когда-то здесь находилось море, воды которого ушли на северо-восток, куда и указывают стрелы.

Возможно, они показывали направление уходящей воды. Но для кого эти гигантские указатели, которые невозможно разглядеть с поверхности земли?

Кроме того, недалеко от стрел ученые обнаружили выложенные из камня фигуры животных, похожих на гигантских черепах, которые тоже были направлены на северо-восток, а также множество небольших пирамид из неотесанного камня, напоминающих египетские пирамиды. Дальше по указанному направлению найдена абсолютно прямая дорога из такого же камня, выложенная на бескрайних просторах пустыни.

АКЫРТАС

Где: в 45 км от города Тараз в Жамбылской области.

Акыртас — удивительный памятник древности, дворцовый комплекс VIII–IX веков — не раз будоражил умы самых разных исследователей и уфологов. Памятник представляет из себя руины некоего строения, возведенного из огромных темно-красных каменных блоков.

Его изучение ведется уже почти полторы сотни лет. И все это время выдвигались самые противоречивые гипотезы о назначении объекта и его создателях. Кто, по различным версиям, только его не строил — и персы, и греки,

ЗАГАДОЧНЫЕ МЕСТА КАЗАХСТАНА

Долина Наска, город Мачу-Пикчу, пирамиды Гизы и Сфинкс, Стоунхендж — все эти места ежегодно привлекают миллионы туристов, желающих прикоснуться к тайне. Ведь до сих пор идут споры о строителях этих комплексов, и внеземная версия имеет не только много поклонников, но и вполне логичные доводы в свою пользу. На территории Казахстана есть не менее удивительные места, загадки которых еще не разгаданы.

и арабы, и римляне. В истории древней архитектуры Акыртасу действительно нет аналогов.

Однако главное не это. Больше всего шокируют масштабы постройки. Целый дворцовый комплекс возведен из искусно обработанных камней, каждый из которых весит до 10 т. Высота фундамента основной постройки сенсационна и составляет 4 м. При этом в окрестностях нет никаких каменоломов. Возникает вопрос, каким образом древние доставляли сюда огромные камни?

Среди жителей Жамбылского края до сих пор распространены легенды о том, что над городищем время от времени появляются летающие тарелки. Чтобы проверить неземной след в истории городища Акыртас, за исследования брались даже уфологи. Однако версию об инопланетном вмешательстве в строительство сооружения почему-то ни опровергнуть, ни подтвердить не удалось.

Но и это еще не все. Поблизости Акыртаса нет водных источников. Это место было непригодным для жизни. Однако под землей ученые обнаружили остатки глиняного водопровода длиной 5,5 км. А внутри стен были места для больших колонн.

Самое главное это то, какое воздействие комплекс оказывает

на людей. Даже сейчас посещение этих древних руин пробуждает спящие резервы человеческого организма. Причем физические ощущения здесь сугубо индивидуальны. У одних обостряются зрение и слух, другие впадают в состояние транса, третьи испытывают сильный физический подъем.

Часто приезжающие сюда люди ощущают тошноту и головокружение, им кажется, что под ногами у них дрожит земля. От соприкосновения с камнями Акыртаса многие начинают чувствовать жар в руках и ногах. А некоторые камни городища, наоборот, снимают всю усталость и тревогу.

СВЯЩЕННАЯ
ДОЛИНА АК-БАУР

Где: в 38 км от города Усть-Каменогорск, Калбинские горы, Западный Алтай.

Урочище Ак-Баур считается одним из самых таинственных мест Восточно-Казахстанской области. На его территории обнаружены фундаменты древних строений эпохи неолита (5–3 тыс. лет до н. э.), погребения, площадка с нанесенной разметкой солнечных часов, «астрономическая лаборатория» с сохранившимися гранитными плитами, несущими на себе информацию астросетки с правильным изображением созвездия Белой (Большой) Медведицы.

Одна из загадок Ак-Баур — грот в гранитном массиве с отверстием в небо. Природное отверстие «крыши» грота в виде сердца имеет следы обработки, возможно, оно было подправлено человеком, который сделал выступ-мушку для фиксации движения основных созвездий ночного неба. На потолке и стенах грота изображены рисунки, которые и озадачивают исследователей до сих пор. Дело в том, что подобных им больше не найдено.

До наших дней сохранилось около 80 рисунков: несколько изображений человека, горного козла, жилищ и повозок, остальные — разнообразные символы и знаки.

Казалось бы, самое очевидное предположить, что наши предки рисовали звезды, которые они на-

блюдали через отверстие в потолке грота. Вот только изображения не ложатся на карту звездного неба нашего полушария. Объяснение этому нашел один иностранный исследователь.

По его версии древние люди изображали не северное, а южное полушарие. То есть, судя по выводам ученого, рисунки в гроте свидетельствуют о том, что когда-то очень давно ось Земли была кардинально смещена.

Центральная часть Ак-Баур имеет форму амфитеатра диаметром около 25 м. Вокруг него гранитные образования высотой до 4 м. С одной стороны амфитеатр перегорожен стеной, явно созданной человеком. Своим расположением строение указывает с востока на запад.

Посреди этой стены стоит гранитный столб около метра высотой. Если установить на нем компас, то строго на севере стрелка укажет на холм, расположенный в ста метрах. На вершине холма есть еще один столб из белого кварца, который, в свою очередь, показывает на следующую вершину. Ученые утверждают, что если мысленно провести эту линию дальше, то она в день весеннего равноденствия будет нацелена прямо на Полярную звезду, исконно служившую древним народам ориентиром.

Некоторые ученые предполагают, что Ак-Баур — это уникальный энергетический и информационный генератор, имеющий четко разграниченную полярность по сторонам горизонта.

Здесь две положительные и две отрицательные зоны, которые уходят своим излучением в пространство над земной корой и в пространство самой земной коры. Это постоянно действующий информационный генератор, работающий уже пять тысяч лет. Информация «стекается» сюда с огромных территорий и отправляется в космос.

ОСТРОВ
БАРСАКЕЛЬМЕС

Где: в 200 км от города Аральск.

На данный момент остров Барсакельмес — это урочище в Аральском море. В середине прошлого века протяженность острова составляла 23 на 7 км, но по мере обмеления моря размеры его росли. Ближе к 2000 году Барсакельмес перестал быть островом, а летом 2009 года — даже полуостровом.

Дословный перевод названия острова с казахского — «пойдешь — не вернешься». Здесь нередко пропадают люди, можно встретить необычных животных, световые столбы и НЛО. Об острове Барсакельмес ходит много легенд и дивных рассказов. В них, как правило, речь идет об очень странных явлениях и происшествиях. Как правило, все они связаны с нарушением хода физического времени — временными аномалиями.

От местных жителей можно услышать истории про то, как в прошлых столетиях беглецы, которые, по их мнению, пробыли на острове всего пару лет, возвращались домой спустя два-три десятка лет.

По непроверенным данным, на острове и в наши дни также пропадали люди. Конечно же, пресса любит такие истории, и в большинстве случаев в публикациях об Барсакельмесе нет ни слова правды. Но, как говорят мудрые люди: «ничто из ничего не берется...».

Филология ғылымының
докторы, профессор Байынқол

Қалиевтің бүкіл ғылыми-шығармашылығын саралай қарасақ, қазақ тілі мәселелеріне, сондай-ақ жалпы қазақ тілі мәдениетіне арнап жазған ғылыми, ғылыми-көпшілік мақалалары мен көлемді зерттеу еңбектерінің аса мол екеніне көзіміз айқын жетеді. Солардың шоқтығы биік бір саласы – қазақ тілі лексикографиясына тікелей қатысты еңбектері екені даусыз. Ұстаз-ғалым шығармашылығындағы осы саланы айрықша атап көрсетіп отырумыздың өзіндік мәні бар. Себебі ол осы саланы дамытуда айшықты қолтаңбасымен көрініп жүр. Оған ұзақ жылдық ғылыми-практикалық зор ізденістің арқасында жетті. Сөздік түзу ісі кез-келгеннің тісі бата бермейтін, ұңғыл-шұңғылы мол, күрделі ғылымдардың бірі десек, онда Байынқол Қалиұлы сол ғылымның ғылыми-теориялық жағын терең меңгеріп, сөздік құрастырудың тал-лай қиыншылықтарын басынан өткеріп, мол тәжірибе жинақтап, үлкен мектептен өтті.

ТІЛ ҒЫЛЫМЫНЫҢ ТАРЛАНЫ

Ел президенті Нұрсұлтан Назарбаев өзінің 2017 жылдың 26 сәуіріндегі «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық еңбегінің «Таяу жылдардағы міндеттер» деген тарауында: «... ұлт мақтанышы біздің бұрынғы өткен батыр бабаларымыз, данагөй билеріміз бен жырауларымыз ғана болмауға тиіс. Мен бүгінгі замандастарымыздың жетістіктерінің тарихына да назар аударуды ұсынамын. Бұл идеяны «Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы арқылы іске асырған жөн», – деп ұлт үшін ерен еңбек еткен танымал тұлғалардың кең насихатталуы керек екенін атап айтты. Ал Байынқол Қалиұлы – өзінің ерен еңбегімен халқының қалаулы тұлғаларының бірі болуға әбден лайық жан. Оған оның саналы ғұмырының барлығын қазақ тіл білімінің өзекті мәселелерін зерттеуге арнағаны дәлел.

Рухани жаңғырудың өзегі ұлттық тілді дамытуда жатыр. Сол себептен де қазақ тілінің бүкіл сөзін жинақтап, сөздік түзу – барша игілікті істің бастамасы болып саналады. Қазақтың әр сөзі оның дүниетанымдық білімінің жанынтығы (концепт), баға жетпес ұлттық рухани қазынасы. Соны терең түсінген Б.Қалиұлы сонау 1966 жылдан бастап қазақ тілі сөздерін жинақтап тіркеуге алудың ыстығына күйіп, суығына тоңып үздіксіз еңбек етті. Сөйтіп, қазақ руханиятына қомақты үлес қосты.

Ол, ең әуелі, 1966-1986 жылдары жарық көрген «Қазақ тілінің он томдық түсіндірме сөздігінің» құрастырушыларының бірі болса, содан кейінгі жылдары өзінің жеке өзі де, ұжымдық авторлармен де 25 сөздік құрастырды. Солардың бірқатарын атап көрсетсек, Б.Қалиұлының тікелей қатысуымен «Орысша-қазақша және қазақша-орысша терминдер сөздігі» (1996), «Өсімдік атауларының орысша-қазақша және қазақша-орысша сөздігі» (2005), «Өсімдік атауларының

қазақша-орысша сөздігі» (2012), «Өсімдік атауларының үш тілді аударма сөздігі» (2012), «Өсімдік атауларының түсіндірме сөздігі» (2012), «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі» (2014), «Мұқағали тілі сөздігі» (2018) жарық көріп, халық игілігіне айналды.

Бұл сөздіктердің, әсіресе 2014 жылы жарық көрген «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі» деген еңбегінің қазақ тіл танымынан алар орны зор. Онда 15 томдық «Қазақ әдеби тілінің сөздігінде» (2005-2011) жоқ сөздер мен сөз тіркестері қамтылған. Олардың жалпы саны: 10 мың 690 атау сөз бен 2 мың 645 тұрақты тіркес – барлығы 13 мың 335 тілдік бірлік. Бұл тілдік бірліктердің күллісін өзі іздеп тапқан, барлық мағыналарына автор тарапынан анықтамалар берілген, мысалдар келтірілген. Сөздіктің көлемі 726 бет.

Сондай-ақ, Б. Қалиұлының «Өсімдік атауларының түсіндірме сөздігінің» қалың оқырман қауымға берері мол. Сөздік, әсіресе ауылшаруашылық мамандарына, ботаниктер мен биологтарға, дәрі-дәрмек дайындаушыларға таптырмас құрал.

Ал ғалымның «Мұқағали тілі сөздігіне» келсек, ол баспадан 2018 жылы шықты. Көлемі 52 баспа табақтай. Мұнда ақиық ақын Мұқағали Мақатаев шығармаларында қанша сөз, қанша фразеологиялық тіркес бар болса, солардың барлығы түгел қамтылып, әрқайсысына түсініктеме беріледі де, сол тілдік бірліктердің ақын шығармаларында қанша рет қайталанып қолданылған саны көрсетіледі, мысалдар келтіріледі.

Ұлттық таным-түсінік пен ой-сананы, яғни рухани құндылықтарды ұрпақтан-ұрпаққа жеткізіп сақтаудың, оны одан әрі дамытып жетілдірудің тұғыры – тіл деп танысақ, тіліміздегі сөздердің лексикалық мән-мағынасын дұрыс түсініп, айтылар ой өрісіне қарай орын-

ды қолдана білуде сөздіктердің берері мол екені кімге де болсын түсінікті. Осы тұрғыдан келгенде Байынқол Қалиұлының сөздік құрастыру және оның сан алуан қыр-сыры туралы жазған еңбектерінің қазақ руханиятының кеңістігін кеңейте түсуде аса маңызды екені сөзсіз.

«Сөздік құрастыру және оның сан алуан қыр-сыры» дегеннен шығады, қазіргі уақытта ерінбегеннің көбісі, атап айтқанда салалық ғылымдардың мамандары лексикография жөнінде бөлендей білімі болмаса да, сөздік құрастырумен айналысып жүр. Бұны айтып, олардың құрастырған сөздіктерінің еш пайдасы жоқ деп отырған жоқпыз. Өзінің ғылыми

мен іргелі еңбектер жазды. Оларда сөздік құрастыруда, көп жағдайда, еленбей жүрген бірсыпыра мәселелерді көтерді.

Мәселен, Б.Қалиұлы жеке өзінің «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігін» (2014) дайындау барысында бір өзі бір институттың жұмысын атқарып, «Қазақ әдеби тілінің он бес томдық түсіндірме сөздігіне» енбей қалған қыруар сөзді, біз өзіміздің бір мақаламызда олардың біразын «диалекті сөздер, авторлық жеке қолданыстағы сөздер, сөз тудыру-

Байынқол Қалиұлы осы еңбегі арқылы қалың қауымға сол жылдан бастап, бұрынғыдан да жақын таныс бола бастады. Өйткені ол аталған сөздікті дайындау барысында қазақ тіл білімінде сөздік құрастыру ғылымының теориясының негізін қалаушылардың және оның ғылыми мектебін ұйымдастырушылардың бірі болды. Оның 2015 жылы жарық көрген «Түсіндірме сөздік жасаудың теориясы мен практикасы» атты монографиясы сол еңбегінің жемісі екені анық. Ғылыми-теориялық бұл еңбек отандық тіл білімі, яғни қазақ лексикографиясы тұрмақ, тіпті шетелдік түркологияда да елеулі жаңалық болып, қазіргі қазақ лексикографиясы бойынша ізденістерден берік орын алды.

Ғалым-ұстаздың есімі бүгінде еліміздің филолог ғалымдарына ғана емес, өзге елдердің де түркітанушы ғалымдарына кең таныс. Оның өз еңбектерінің көбісін лексикография мәселелеріне арнауы заңды да табиғи құбылыс еді. Өйткені, ол – сәби шағынан бастап қазақ сөзінің мәйегіне қанып өсті, ержетіп, ғылым жолына түскен соң І.Кенесбаев, М.Балақаев, А.Ысқақов сияқты т.б. қазақ тіл білімінің танымал тұлғаларының жанында жүріп тағылымды тәрбие алды.

Байынқол Қалиұлы қазақ тіл білімінің бірнеше саласын қатар ала жүріп, ұлағатты ұстаз ретінде де өз бойындағы терең білімін шәкірттерінің бойына сіңіруде қазақ тілі білімінің, тіпті жалпы тіл білімінің толғақты мәселелерін үнемі көзғаумен келеді. Дәрісханада оқыған дәрістерінде осы пәннің қыр-сырын өзінің теориялық терең білімімен іс жүзінде нақты бекітіп отырады. Университетте оқыған дәрістері бойынша дайындаған «Қазақ тілінің фонетикасы» (2011), «Қазақ тілінің лексикологиясы» (2011), «Сөз мағыналарының негіздері» (2002), «Тіл біліміне кіріспе» (1997), «Жалпы тіл білімі» (1999, 2005), «Тіл білімі теориясының негіздері» (2014) деген еңбектері соның нақты дәлелі болса, олар бұл күнде еліміздің филология факультеттері оқытушылары мен студенттерінің негізгі оқулық-оқу құралдарының біріне айналып отыр.

Ғалым-ұстазға ғана тән жағымды мінез-құлық Байынқол Қалиұлының бойынан, әрбір сөзі мен әрекетінен айқын байқалып тұрады. Әсіресе, Абылай хан атындағы Қазақ ХҚ және ӘТУ-де 1995 жылдан бастап 2002 жылға дейін Қазақ филологиясы кафедрасын басқарған кезде оның кісілік келбеті, кәсіби іскерлігі ерекше көзге түсті.

Бүгінгі уақытта Б.Қалиұлы сол туа біткен табиғи бітім-болмысынан таймай, ғылыми-ұстаздық қызметін жалғастырып, университетте «Қазіргі қазақ тілі», «Жалпы тіл біліміне кіріспе», «Тіл білімі теориясының негіздері», «Тіл білімі ілімінің тарихы» сияқты курстар бойынша студенттерге дәріс оқып, семинар сабақтарын жүргізіп, жас ұрпақтың білімді де білікті әрі әлемдік бәсекеге қабілетті маман болып шығуларына өзіндік үлесін аянбай қосып жүр.

Бейбіт ИСХАН,
ф.ғ.к., доцент.
Абылай хан атындағы
ҚазХҚжӘТУ
Қазақ филологиясы
кафедрасының меңгерушісі

саласының түрлі мәселелері бойынша қазақша таза ғылыми, ғылыми-көпшілік мақалалар мен оқулық-оқу құралдарын жазып жүрген мамандар үшін ондай сөздіктердің тигізер септігі аз емес болар. Алайда сол сөздіктердің көпшілігі орысша-қазақша термин сөздердің жиынтығы әрі қазақша баламасы жоқ сөздердің түсіндірмесі болып келеді. Сосын ондай сөздіктерді не екі тілдік аударма сөздікке, не түсіндірме сөздікке жатқыза алмай қиналасың. Мөлшері, орыс тіліндегі «орысша-ағылшынша» немесе басқадай бір сөздікті алып, соның орысшасын қалдырып, қазақша баламасын «саусағын сорып отырып» құрастырған-ау деген ой келеді. Ондай сөздіктердің авторлары қайсыбір сөздің қазақшасын таба алмай қалса, аударма сөздік ұстанымынан (принцип) шығып кетіп, өзінше түсініктеме беріп кететіні де сондықтан болса керек.

Осыны терең зерттеп-зерделеген Б.Қалиұлының ғылыми мақалаларының (400-ден астам) жартысына жуығы лексикография мәселелеріне арналған. Осы бағыттағы ғылыми мақалаларының бастауы – оның «Қазақ тілінің он томдық түсіндірме сөздігін» құрастырушы ғалымдардың бірі болуында жатыр деп айтуымызға толық негіз бар.

Әлбетте, атам қазақ «Ешкі сойса да, қасапшы сойсын» деп айтқандай-ақ, тіл білімінің осы саласының мәселелері бойынша ғылыми мақалаларды ол жазбаған да, кім жазады. Өйткені, ол аталған сөздікті құрастыру барысында ғылыми-теориялық білім мен біліктілікті мол жинақтады, нақты машықтанудан (практикадан) өтті. Сөйтіп, сөздік құрастырудың қыр-сырын терең меңгерді. Сол білім-біліктіліктің арқасында қазақ лексикографиясының дамып жетілуіне орасан зорықпалын тигізген ғылыми-теориялық тұжырымы берік көптеген мақала

шы, сөз түрлендіруші журналдар арқылы жасалған сөзтұлғалар, енді біразын күнделікті қолданыста сирек ұшырасатын, сол себептен мағынасы да ұмыт бола бастаған көне сөздер» деп атап көрсетсек те, соларды тіркемге алып, тіліміздің сөз байлығын жинақтауға сүбелі үлес қосты. Аталған сөздіктің «Алғысөзінде» сөздік құрастырушыларға аса қажетті нұсқаулықтарды барынша қамтып көрсетті.

Б.Қалиұлы өзінің мол ізденісінің, ерінбей еңбектенуінің нәтижесінде қазақ тіл білімінің лексикография саласына көлемді зерттеулер берді. Бұл ретте Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтында 1966-86 жылдар аралығында өзге ғалымдармен бірлесіп жазған «Қазақ тілінің он томдық түсіндірме сөздігін» ерекше бөліп айтар едік. Бұл сөздік – ұжымдық еңбек. Сөздікке Б.Қалиұлы әрі авторлардың бірі, әрі осы көлемді еңбектің жауапты редакторы ретінде қатысты. Ол – бүкіл 710 баспа табақ сөздіктің қолжазбасын түгелдей редакциялап шығып, оларды баспаға әзірледі; гранка, верскаларын оқып, оның барлық ауырпалықтарын мойнымен көтерді.

Бұл сөздік жалпы түркітілдес халықтардың тілі бойынша алғаш жарық көрген еңбек ретінде де бағалы. Алғаш рет қазақ тілінің сөз байлығы жинақталып, әр сөздің ерекшелігі, лексикалық мағынасы түсіндіріліп, екінші жағынан, олардың әдеби тілдегі қолданысы, қызметі (функциясы), өзіндік айырмашылығы нақтыланып, ажыратылады. Сөздікте әр сөздің сипаттамасы жазылып, лексика-фразеологиялық және грамматикалық қолданысына түрлі жазба әдебиеттерден нақты мысалдар келтірілді. Сөздігінің осындай маңыздылығы ескеріліп, оның авторларының бірі – Байынқол Қалиұлы Қалиевке 1988 жылы ҚазССР-нің Мемлекеттік сыйлығы берілді.

Көрнекті ақын Ибрагим Исаевтың туғанына 70 жыл толды. Бес жыл бұрын Ибрагим ағаның 65 жасқа келу мерейтойына орай шығармашылық кеші жылдың аяғында, желтоқсан айында өтті. Бір аптадан кейін ақын өмірден озды...

Ақынның әдебиеттегі орны өз алдына, музыка өнеріне де үлесін қосып кетті. Ибрагим ағаның ән мәтіндері мыңнан асады. Соның ішінде Қадырғали Көбентайдың «Елге сәлем», Құралай Сәтмұхамбетованың «Ауылға барам», Қуат Шілдебаевтың «Жан ана», «Қайран көңіл-ай», «Сағым дүние», «Аялаған арман-ай» сынды халыққа белгілі көптеген әндер бар.

Төрт жыл бұрын Қадырғали Көбентаймен сұхбаттасып, «Елге сәлем» әнінің туу тарихын сұрағаным. Сонда композитор: «Бұл әнді ылғи концерттің соңында орындаймын. Ибрагим ағамызбен қатты араласқан едік. Бір күні «Кітабыңыз бар ма?» деп едім, «Үйде кітабым жоқ. Бірақ, машинкаға басылған өлеңдер бар» деді. Соларды сұраттым. Он

пайызында кездеседі. Бір ғана мысал, сол Мақпалдан кейін «Той думанда» Діхам Исаев деген жас әнші әйгілі «Камила» әнін орындады. Ол да әнді де, сөзін де өзі жазғандай сайрап тұр. Ау, бұл ән айтылып жүргенде бұл әнші әлі тумаған да еді ғой... Жазбайды ма «Халық әні» деп. Бұл ән белгілі әнші Мәкен Әлиасқаровтың әсем орындауында елге жақсы таныс. Оралхан Алтынбеков деген әнші тіпті әйгілі «Арыс жағасында» әнін орындап, Шәмші Қалдаяқов пен Мұхтар Шахановтардың өзін сызып тастап, авторлықты өзі иеленіп алыпты... Соған қарағанда «Той думан» арнасы ән авторларын қажет етпейтін секілді... Қазір тәулік бойы телеарналарды ашып қалсаң да, радионы басып қалсаң да, «естісі бар, есері бар» әндер шырқала беретін заман болды ғой... Әсіресе, телеарналарды кез-келген уақытта қосып қалсаңыз, әншілер бәрін өзі жазып алғандай сайрап тұрады... Бұлардың көбісі күнде барып жүрген тойларында да әннің композиторын да, ақынын да айтпай айта береді.

Иә, авторлық құқықты сақтайтын әншілер де жоқ емес. Әйгілі әнші Мейрамбек Беспаевтың осы Ибрагим Исаевтың «Елге сәлем» өлеңіне жазылған Қадырғали Көбентайдың әнін «Ән мен әнші» хабарында орындағаны жұр интернетте, онда авторлардың бәрі жазылыпты, құдайға шүкір.

Ал, ән мәтіні авторының жазылуын, яғни авторлық құқықтың сақталуын қадағалау миллиондаған көрермені бар телеарналардың ойларына да кіріп-шықпайды... Әлде, бұл авторлық құқықты қорғау агенттіктерінің ғана жұмысы ма?..

Қазір бұрынғыдай әндерді қатаң електен өткізетін көркемдік кеңестер бар ма? Бар болса, телеарналар мен радиолардан неге сөзі сын көтермейтін, өлеңнің қарапайым талаптарына да жауап бере алмайтын, сауаты бар сау адамды ауру қылатын әндер өріп жүр?.. Бұл енді келесі бір айтылар өз алдына бөлек әңгіменің өзегі» — деп жазып, орынды мәселе көтерді.

Ақынның рухы пейіште шалқысын!

Аманғали ҚАЛЖАНОВ

МӨЛДІР ЖЫРЫ ЕЛ ЖҮРЕГІНДЕ

шақты өлеңін әкеп тастағаннан кейін, арасынан «Елге сәлем» деген өлеңді тауып алдым. Ол әннің жазылғанына да жиырма жылдан асып кетті» деп жауап берген еді. Ал осыдан екі жыл бұрын ақын Қазыбек Иса республикалық «Қазақ үні» газетіне: «Бүгін «Той думан» деген арнадан әйгілі әнші Мақпал Жүнісова мен Бауыржан Рақымбеков екеуі ақын Ибрагим Исаевтың сөзіне жазылған «Ауылға барам» әнін әдемі шырқап жатты. Бұл ән кейінгі кезде елдің сүйіп шырқайтын әніне айналды. Құлаққа таныс жыр жолдары болған соң, аяғына дейін құмартып тыңдадым. Бірақ әннің соңында титрға «Ауылға барам. М.Жүнісова, Б.Рақымбеков» деген екі орындаушының ғана аттары жазылды... Әннің авторы кім, ән мәтінінің авторы кім? — ешнәрсе жазылмаған! Бұл кеше ғана екі жыл бұрын дүниеден өткен дарынды ақын Ибрагим Исаевтың қайтыс боларынан бір апта бұрын ғана Алматыдағы Студенттер сарайында өзінің егіліп тұрып оқыған өлеңі ғой.

Ауылға барам, бәрі де туыс ел жақта,

Аңқылдайды олар,

қарамайды олар бар-жоққа...

Ауылым жайлы,

бауырым жайлы жыр жазам,

Сүйеніп тұрып, анам сүйенген шарбаққа,

— деген жүрек шымшитын шырайлы шумақты ақын ағамның асында қоштасу сөзімде мен келтіріп едім... Мақпалдың сазды дауысымен керемет әсерлі естіледі екен бұл ақынның жүректен шыққан жыр жолдары. Мүмкін, басқа жерлерде авторлық құқық сақталған шығар деп, интернетті ақтардым.

Бәрінде солай, Мақпал мен Бауыржан ән сөздерін өздері жазғандай Ибрагим ағаларының атын сызып тастап шырқап тұр... Біз ресейлік әйгілі әншілердің ән мәтіні авторларын міндетті түрде бірінші айтатынын үлгі етіп жүреміз. Ал сол Мәскеуде тұратын Абылайхан Оспанов бауырымызға бұл жақсы үрдіс бірде жұғып, бірде жұқпапты... Ол да «Ауылым жайлы жыр жазам» әніне бейнебаян түсіріпті. Ол да әсем, әсерлі орындайды. Ол да... ән мәтінінің авторы — Ибрагим ағасының атын есіне де алмай шырқап тұр... Бірақ, «Елге сапар» деген осы бейнебаянның басқа бір жазылуында «әні — К.Сәтмұхамбетова, өлеңі — Ибрагим Исаев» деген жазу бар екен... «Қазақстанда ешкім ән мәтінінің авторын жазбайды екен ғой» деп кейін алып тастаған болар... Мүмкін, қайта кейін қосты ма екен авторлар атын... ол жағын білмедік. Данияр Сағынтаев деген әнші де айтады екен бұл әнді, бірақ ол да әнін де, сөзін де «өзі жазып алыпты...» «Ибрагим өмірден өтіп кетті ғой, атын кім іздейді» дейтін шығар әншілер, ау, ақынның өлеңдерін жатқа білетін оқырмандары көп емес пе? Тіпті, әннің авторы, дарынды композитор Құралай Сәтмұхамбетова бар емес пе?..

Бұл бір ғана ән және бір-екі ғана әншінің авторлық құқықты сақтамайтынын мысал етіп отырмыз. Сөз ұғарлығы осы ғой деп Мақпал Жүнісовадан бастадық... Оның үстіне әсем әнді тыңдаған сайын кеше ғана өмірден өткен Ибрагим ағамыздың ғазиз бейнесі елестейді де, атын эфирден көре алмай дал боламыз... Әйтпесе, бұндай құқық бұзушылық біздің белгілі-белгісіз әншілердің бәрінде, 99

Құттықтаймыз! Алтын ұяң Алтындай жарқырасын!

Астанадағы Алтынбай бауырымыздың үйіндегі алтын келіміз Алманың туған күні! Алтынбайдың мерейлі жасына көп ұзатпай қуып жеткенің құтты болсын, Алма!

Алтынбай мен Алманың шаңырағынан қонақ үзілмейді. Алманың кара қазаны оттан түскен емес. Бір тобын шығарып салса, екінші тобын қарсы алып жатады. «Қырықтың бірі — Қыдыр» дегендей, елдің ақ тілегі Алманың назарына ілініп, алтын ұяларын шапағат пен шаттыққа бөлене бергей! Алтын асықтай

ұл-қыздарың жұлдыздарына айналып, жарқырай берсін! Ризық-несібелерің мол, денсаулығың зор болсын! Алла жар болып, рахымына бөлей берсін!

Ақ пейілмен ұсынған халқына асын,
Сендермен ел әрдайым сән құрасын!
«Алтын Алма» дегенді тауып айтқан,
Алтын ұяң Алтындай жарқырасын!

Құрметпен, достарыңның атынан Қазыбек — Жәннат

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ - «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ — 65380

«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент —
Редакторлар кеңесінің төрағасы —
Қазыбек ИСА

Бас редактор — Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары —

Зейнолла АБАЖАН

Бас редактордың орынбасары —

Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы — Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)

Нұрлан ӘБДІБЕК (қоғам)

Айнұр АХМЕТ (мәдениет)

Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҰРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтқын БҮЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСПАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БИЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Түркістан облысы:

Әбдіғаппар АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор —

Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Алматыда:

Мағжан НҰРҒАЛИЕВ

(8-747-780-06-77)

Астанада:

Көбей ЖЕТІБАЙ

(8-775-665-74-10)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген.

Күллік №13976-Г (Алғашқы күллік

№1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуы шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ — 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ — 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www.qazaquni.kz

Кезекші редактор —

Дастан ЕЛДЕС

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ50856000000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында
басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ — материалдың жариялану ақысы төленген